

ЗА БУКВИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XXVII • БРОЙ 20/АПРИЛ-МАЙ 2005 Г.

ОТНОСНО ИЗПОЛЗВАНЕТО НА КИРИЛИЦАТА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

С признаването на българския език като автентичен език на Договорите, а също и като официален и работен език, който се използва от институциите на Европейския съюз, кирилицата се превръща в една от трите азбуки, които ще се използват официално в Европейския съюз. Тази съществена част от културното наследство на Европа представлява особен български принос към езиковото и културното многообразие на Съюза.

Из Договора относно присъединяването на Република България към Европейския съюз – стр 885.

Иван Александров
(Лондонско) четириевангелие
(1356)
Съхранява се в Британския музей.

БЪЛГАРСКАТА ТЕЛЕГРАФНА АГЕНЦИЯ
 е инициатор и организатор на

**ПЪРВАТА СВЕТОВНА СРЕЩА
 НА БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ**
 „Българските медии
 и европейските отговорности на България“

21 – 25 май 2005 г.

Работните дни на форума са 23 и 24 май в Националния дворец на културата

Издателство

„ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“

към Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии бе регистрирано на 7 декември 2004 г. в Националната ISBN агенция. Предмет на дейността му е издаването и разпространението на научна, учебна, справочна, научнопопулярна, научнохудожествена и документална литература в областта на библиологията, информационните науки и пр. Новото спомагателно звено към СВУБИТ ще публикува ежегодно научния сборник „Трудове на СВУБИТ“, ще издава Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменехъ“, сп. „Издател“ (съвместно с Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“) и др. С емблемата на новото издателство бе отпечатан художественият календар „За буквите – О писменехъ“ за 2005 г. като съвместно издание с Националния център за музеи, галерии и изобразителни изкуства при Министерството на културата и Националния исторически музей.

Антон Дончев и Любомир Левчев
 удостоени с почетното научно звание
 „доктор хонорис кауза“ на СВУБИТ

За големите им приноси в развитието на съвременната българска литература и култура, за заслуги към Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии и във връзка с навършването на кръгли годишнини Академическият съвет на СВУБИТ удостои с почетното научно звание „доктор хонорис кауза“ изтъкнатите български писатели Антон Дончев и Любомир Левчев.

Честито!

**Нови читални „Еразъм Ротердамски“
 и „Акад. Д. С. Лихачов“**

С решение на Академическия съвет на СВУБИТ в Библиотечно-информационния център на училището бяха създадени европейска читалня „Еразъм Ротердамски“ и читалня за руска литература „Акад. Д. С. Лихачов“.

Двете читални ще предоставят на преподаватели и студенти всички средства и услуги за провеждане на обучение според съвременните библиотечни стандарти и изисквания.

„Достойно естъ“ във Вечния град

По традиция Светите братя Кирил и Методий се почитат тържествено в Рим с участието на официална българска делегация. Миналата година тя бе водена от председателя на Народното събрание проф. Огнян Герджиков. В състава ѝ бяха представителите на Българската православна църква Русенският митрополит Неофит и Неврокопският митро-

полит Натанаил, а също и ректорът на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии доц. д-р Стоян Денчев.

При гроба на Св. Кирил в подземията на базиликата „Сан Клементе“ бе отслужен молебен. Състоя се прием в българското посолство. Последва аудиенция при папа Йоан Павел II, на която

той произнесе приветствие, като се позова на безсмъртното дело на светите Кирил и Методий, обявени от него в края на 1980 г. за съпокровители на Европа редом със св. Бенедикт. В църквата „Св. Викентий и св. Атаназий“ бе отслужена литургия от Тивериополския епископ Тихон, викарий на Западноевропейския митрополит Симеон.

Българската делегация на прием във Ватикана при папа Йоан Павел II, 24 май 2004 г.

Пресфото БТА

Параклис „Св. Николай Чудотворец“

На 6 декември 2004 г., когато Българската православна църква почита паметта на св. Николай Мирликийски Чудотворец, живял през втората половина на III век от Рождество Христово, Българският патриарх Максим освети параклис в Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии. Автор на иконите е Даниела Евгениева.

Събитието бе отразено и по Българската национална телевизия.

Ктитори

Архимандрит Сионий
 Божидар Николов
 Валентин Станков
 Ваня Янкова
 Велко Стоилов
 Геннадий Матрухин
 Георги Христов
 Евелин Георгиев
 Елена Павловска
 Николай Вълканов
 протоiereй Николай Ключков
 Стоян Денчев
 Тихомир Пейчев
 Фондация „АРЕТЕ“

Учебен демонстрационен музей „Златен век“

Учебният демонстрационен музей е нова инициатива на академичната общност в СВУБИТ. Той е съвместен проект на Висшето училище, Националния исторически музей и Националния военноисторически музей. Неговото предназначение е да подпомага учебния процес по

специалността „Информационни фондове на културно-историческото наследство“. В музея пред студентите се демонстрират нови технологии и практики в областта на музейното дело; експонирани на предмети от различни епохи; ще се обсъжда дейността на екскурзовода; ще се предста-

вя характерът на физическата и юридическата охрана на паметниците на културата и др.

Проектант е арх. Павел Цветанов, син на основателя на училището Ценко Цветанов. Художественото оформление е дело на колектив от ГЛАВБОЛГАРСТРОЙ ИНЖЕНЕРИНГ.

Обединени В многообразието

Кирилски подпис под Европейската конституция
Рим, 29 октомври 2004 г.

ВДЪХНОВЕНИ от културното, религиозното и хуманното наследство на Европа, на основата на което са изградени универсалните ценности на ненакърнимите и неотменими права на човешката личност, както и свободата, демокрацията, равенството и правовата държава;

УВЕРЕНИ, че Европа, обединена след горчив опит, ще продължи по пътя на цивилизацията, напредъка и просперитета за доброто на всички нейни жители, включително най-слабите и онеправданите; че тя желае да остане континент, отворен за културата, познанието и социалния прогрес; че иска да задълбочи демократичния и прозрачен характер на своя обществен живот и да се бори за мира, справедливостта и солидарността по света;

УБЕДЕНИ, че народите на Европа, като продължават да бъдат горди със своята идентичност и национална история, са решени да преодолеят старите разделения и чрез едно все по-тясно обединение да градят своето общо бъдеще;

СИГУРНИ, че „обединена в своето многообразие“, Европа им предоставя най-добрия шанс, като зачитат правата на всеки и осъзнават отговорността си пред бъдещите поколения и планетата, да продължат великата авантюра, която я превръща в привилегирована територия на човешката надежда;

РЕШЕНИ да продължат започнатото в рамките на договорите за създаване на Европейските общности и на Договора за Европейския съюз, като осигурят непрекъснатост на общностните достижения;

ПРИЗНАТЕЛНИ на членовете на Европейския конвент за изработването на проекта на тази Конституция от името на гражданите и на държавите на Европа

[...]

Из Учредителните договори на ЕО и ЕС. Конституция за Европа.

София, Унив. изд. „Св. Климент Охридски“,

Институт по Европейско право, 2005, стр. 234-235.

Тържествен акт в Двореца на консерваторите в Рим

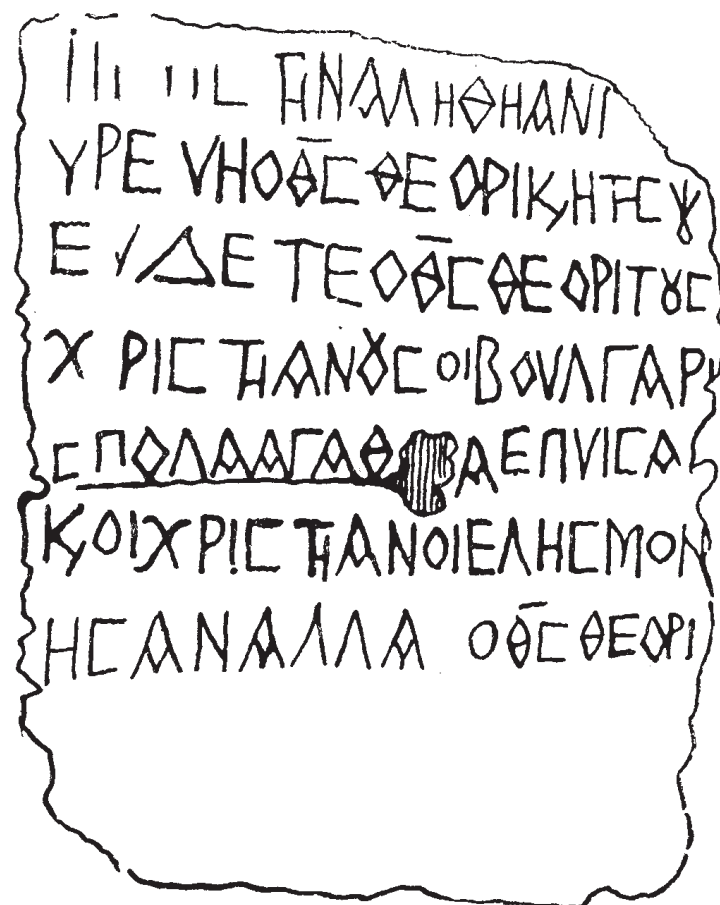

Министър-председателят на Република България Симеон Сакскобургготски се подписва под Конституцията на Европа.
Пресфото БТА

Бог вижда!

Български каменен надпис
от Филипи
(IX в.)

„Ако някой търси истината,
Бог вижда,
и ако някой лъже,
Бог вижда.
Българите
направиха много добрини
на християните,
християните забравиха това,
но Бог вижда.“

Писан по времето на Званица-Пресиян (837-852)

Открит от отец Браконие с френска археологическа мисия през 1924 г. на разкопки при град Филипи на 12 км северно от Кавала, Северна Гърция, и обнародван от отец Франтишек Дворник. Част от по-стар градеж, донесен от другаде. Преводът е направен от проф. Веселин Бешевлиев.

Равнопоставено място

Славянската азбука разширява
 духовното пространство на Стария континент

Георги Първанов

Президент на Република България

Подписването на Договора за присъединяване на Република България към Европейския съюз е не само триумф на справедливостта за нас като нация и за европейската идея като цяло, но създава и нови възможности за реализиране на духовния потенциал, заложен в културно-историческото наследство с български етикет, което внасяме в европейската фамилия.

Културният феномен – славянската азбука, заслужено заема полагащото ѝ се официално, равнопоставено място и разширява духовното пространство на Стария континент. Зна-

чимостта на този факт се допълва от това, че нейните создатели – братята Кирил и Методий, вече присъстват в това пространство като небесни съпокровители на Европа.

Сега ние сме в един от тези велики духовни моменти, когато преди да продължим да вървим напред трябва да погледнем назад към своите корени. Славянските букви носят емоционалния заряд на историческото минало, но те имат важна и специфична роля за бъдещето, което държим в ръцете си.

12 май 2005 г.

А Б В Г Д Е Ж З І І І К
 Л М Н О П Р С Т Ъ Ф
 Х Ц Ц Ц У Ш Ъ Ъ Ъ
 Ъ Ю Я Я А Ж Я Ж
 Э У

Президентът Георги Първанов и председателят на Европейската комисия Жозе Мануел Дурау Барозу в Брюксел, 17 декември 2004 г.

Българският президент Георги Първанов и македонският президент Бранко Цървенковски откриха Културен център на Македония в София, 27 април 2005 г.

Пресфотото БТА

ИМЕННИК

НА БЪЛГАРСКИТЕ ХАНОВЕ

*Авитохол живя триста години, родът му Дуло,
 а годината му змия, месец девети.*

*Ирник живя сто и петдесет години, родът му Дуло,
 а годината му змия, месец девети.*

*Гостун, бидейки наместник - две години, родът му Ерми,
 а годината му глиган, месец девети.*

*Курт управлява шестдесет години, родът му Дуло,
 а годината му вол, месец трети.*

*Безмер - три години, а родът на този Дуло,
 а годината му вол, месец трети.*

*Тези петима князе управляваха княжеството от татък
 Дунав петстотин и петнадесет години с остригани глави.
 И след това премина отсам Дунав княз Исперих, също и досега.*

Научна конференция

Под патронажа на Президента на Република България Георги Първанов в аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се състоя двудневна научна конференция на тема „Българската държавност в Европа пред своя 20-ти век“. Тя бе уредена от Института по история към БАН, Историческия факултет на Софийския университет, Археологическия институт с музей към БАН, Института по балканистика към БАН, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Центъра за изследване на българите, Сдружението за национално съхранение и Общобългарската фондация „Тангра ТанНакРа“.

На откриването приветствени слова произнесоха президентът Георги Първанов и директорът на Института по история чл.-кор. проф. Георги Марков.

С доклади участваха водещи български историци, философи, етнографи: проф. Александър Фол, проф. Георги Бакалов, доц. Пламен Павлов, д-р Игнат Минков, доц. Евгений Сачев, проф. Николай Овчаров, доц. Иван Иванов, д-р Рашо Рашев, проф. Казимир Попконстантинов, д-р Живко Войников, д-р Лиляна Симеонова, д-р Христо Темелски, д-р Румяна Комсолова, проф. Петко Димитров.

***

България е единствената европейска държава, която запазва своето название от основаването си до наши дни.

Старият враг, завистник на доброто и противник на истината, повдигна против Методия, сърцето на врага на моравския крал, заедно с всичките епископи. „В нашата област учиш“ – казаха му те. А той отговори: „Ако знаех, че е ваша, аз бих се махнал, ала тя е на свети Петра. И наистина, поради ревност и лакомия преминават старите граници, въпреки каноните, като забраняват Божието учение, то пазете се: не се пробива с костен череп желязна планина!“ А те му казаха: „Понеже буйно говориш, зле ще изпатиш!“ Той пък отговори: „Истината казвам пред царе и не се срамувам, а вие вършете с мене по волята си!“

Из Пространно житие на Методий (IX в.)

В края на 867 г. Константин-Кирил Философ и брат му Методий заедно с неколцина свои ученици отишли във „вечния град“ (Рим), където ги поканил папа Николай I (858-867). Но докато пристигнат, старият папа починал и били посрещнати от приемника му Адриан II (867-872). „Той благослови тяхното учение - четем в Пространното житие на Св. Методий, - като положи славянските книги върху олтара на храма „Св. апостол Петър“ и посвети блажени Методий в духовен сан“ (йеромонах). „След това папата - съобщава Св. Кириловото пространно житие - заповяда на двамата епископи Формоза (Портуенски) и Гаудерик (Велетрийски) да посветят славянските ученици. И като ги посветиха, веднага отслужиха литургия в църквата на свети апостол Петър на славянски език...“

От Св. Методиевото житие узнаваме, че били ръкоположени петима ученици - трима за свещеници (йеромонаси) и двама за четци.

След смъртта на Св. Константин Философ (14 февруари 869 г.) папа Адриан II изпратил Методий в Панония като папски легат. Панонският княз Коцел (861-874) с радост го приел, но в края на същата 869 г. го изпратил обратно в Рим заедно с 20 други „почитани мъже“ (т. е. славянски велможи) да бъде ръкоположен за архиепископ. Папата изпълнил желанието на панонския княз и възвел Методий в архиепископски сан с катедра Сирмиум - Срем (дн. Сремска Митровица, Сърбия).

Възобновяването на старото Сремско архиепископство и ръкополагането на Методий за панонски архипастир засегнало сериозно интересите на немското духовенство. Немският клир съставил писмен протест, известен като „Покръстване на баварите и карантините“, в който се посочвало, че от 75 години в панонските земи християнството се разпространявало от залцбургски духовници.

Неблагоприятната политическа обстановка през 869-870 г. във Великоморавия - арестуването на Ростислав (846-870) и утвърждаването на княз Светополк (870-894) и на немското политическо и църковно влияние, заплашило сериозно възобновеното Сремско архиепископство.

През пролетта на 870 г. епископите Херманрих Пасауски (866-874), Анно Фрайзингенски (854-875) и Ландфрид Сабионски със знанието и разрешението на Залцбургския архиепископ Адалвин заловили Методий и го отвели в немските предели. Съществуват сведения, че на път за Регенбург архиепископ Методий и придружаващите го петима ученици (тези, които били ръкоположени в Рим) прекарвали известно време в бенедиктинския манастир Нидералтайх (на левия бряг на Дунава), основан през 731 г. или 741 г.

Заточени на Боденското езеро

Следите на Св. Методий и неговите ученици в Швабско

От пратеника на в. „За буквите“

В град Регенбург Методий и свитата му били държани няколко месеца в предварителен арест (от май до ноември 870 г.) в бенедиктинския манастир „Санкт Емерам“ - основан през 739 г. в непосредствена близост до градската крепостна стена. През ноември 870 г. след низ от тежки изпитания Методий бил изпратен да дава обяснения пред баварския епископ, който бил конструиран специално за случая като духовен съд. Председател на този съд бил Залцбургският архиепископ Адалвин, но фактически ръководството на процеса се водело от Фрайзингенския епископ Анно. Друг деен член на съдийската колегия бил епископът на крайдунавския град Пасау Херманрих, който бил твърде озлобен към славяните след неуспеха на възглавяването

Методий отговорил така: „Ако знаех, че е Ваша, бих се отстрашил, но тя е на свети Петър.“ Начетеността и хладнокръвието на славянския просветител довели до нажежаване на атмосферата в „Алтен Капеле“. Епископът на Пасау Херманрих даже скочил да го бие с конски бич. Да успокои развихрените страсти се намесил дори самият крал, който - понеже не познавал каноничното право - решил да прояви остроумие: „Не измъчвайте моя Методий, защото се е изпотил като пред пещ“, на което Методий отговорил още по-остроумно с една арменска притча: „Тъй е, господарю. Веднъж някои хора срещнали един философ изпотен и му рекли: „Защо си изпотен?“ Той отговорил: „Преписах се с прости хора.“ Обидените немски епископи „се разотидоха, а него (т. е. Методий)

е документирана. В т. нар. Книга на побратимените монаси от Райхенау (или Поменик от Райхенау - съхранява се в Централната библиотека в Цюрих) се съдържат ценни и интересни сведения за Методий и неговите ученици. На лист 4 в списъка на живите монаси от манастира Райхенау в първата колона е записано на латиница името на Методий. Този списък продължава и на лист 5, където в четвъртата колона са вписани имената на петимата Методиеви ученици: Игнатий, Лъв, Йоаким, Лазар и Симеон. На лист 6 в листата на покойните духовници във втората колона е записано името на Св. Кирил Философ. Според немския палеограф Алфонс Цетлер всички тези имена са изписани от една и съща ръка и с едно и също мастило. Освен това на славянските рав-

Старинна част от днешния Регенбург

от него мисия в България през 867 г. Останалите двама синодални членове били епископът на Зебен Ландфрид и местният регенбургски епископ Амбрих. В процеса взел участие и самият крал Людовик Немски (843-876). По всяка вероятност баварският епископ е заседавал или в самия манастир „Санкт Емерам“ (който е бил домашен манастир на регенбургските епископи), или в някоя централна градска църква - везните са наклонени в полза на т. нар. „Алтен Капеле“ (т. е. „Старата църквица“), която се намира в самия център на града, на стария „Житен пазар“.

Документацията от съдебния процес не е запазена и сведения за него черпим най-вече от Пространното житие на Св. Методий. Основното обвинение срещу него било: „Ти учиш в наша област“. Архиепископ Методий бил обвинен в обсебване на епископски права и в навлизането в диоцез под чужда църковна юрисдикция. На предявеното обвинение

го изпратиха в Швабско, където го държаха две години и половина.“

Къде е бил заточен славянският равноапостол? Това е въпрос, по който в литературата са се насложили няколко становища. Наложил се т. нар. Елвангенска хипотеза. Тя била създадена през 1936 г. от Карл Велер, а през 1949 г. е доразширена от Адолф Циглер. Според нея Методий бил заточен в манастира Елванген по настояване на Пасауския епископ Херманрих, който бил главният му мъчител. Херманрих бил шваб, приел духовен сан в Елванген, и известно време бил игумен на манастира. Елвангенската хипотеза се наложила и у нас - тя намери място дори и в многотомната история, а в Елванген беше направен православен параклис и бе поставена паметна плоча с барелеф на Св. Методий.

През 80-те години на XX в. сред западногерманските изследвачи се появила нова хипотеза, която единствена от всички останали

ноапостоли Кирил и Методий е определено най-почетното място в документа.

След осъждането на архиепископ Методий в Регенбург в края на 870 г. той и петимата му ученици били изпратени на заточение в далечния бенедиктински манастир Райхенау (основан през 724 г. от епископ Примин, който е и пръв негов абат), намиращ се на едноименен остров в голямото Боденско езеро (днес на границите между Германия, Австрия, Швейцария). Тук Методий е бил доста отдалечен не само от катедрата си, но и от своите мъчители. В продължение на две години и половина със своята образованост и начетеност той предразположил игумена и монасите към себе си, които са го почитали като висш духовник и не са го третирали като обикновен престъпник.

Ст. н. с. д-р Христо Темелски

Директор на Националния църковно-исторически институт.

Духом с монасите от остров Райхенау

Или как проф. Роланд Марти
от Университета на Саарбрюкен
пренебрегна конституцията на Швейцария

Проф. Роланд Марти (вляво) получава от заместник-председателя на БАН акад. Константин Косев почетна грамота за заслуги към българистиката, 18 април 2003 г.

Снимка: Борис Янев

В академичната зала на Софийския университет пред погледа на своя любимец Св. Климент Охридски професорът от Университета на Саарбрюкен Роланд Марти получи за 50-годишнината си от заместник-ректора проф. Александър Федотов почетен знак със синя лента по предложение на целия Академичен съвет.

Оказа се обаче, че в Конституцията на Швейцария изрично е записано, че нейни поданици не могат да получават чуждестранни награди. Повод за вписването на тази алинея в основния държавен документ на европейската държава, известна със своя твърд неутралитет, бил случаят, когато заради пари и почести предишни властници предават швейцарски войници на служба във френската армия. Единствено изключение е допуснато за швейцарската гвардия, която охранява Ватикана и обогатява със своите пищни униформи фотографите на гости във Вечния град от цял свят. Проф. Марти е сред малцината учени, които са посветили усилията си в изучаването на малки езици, като например езика на лужишките славяни.

Като цяло проблематиката на т.нар. малки езици подготвя изграждането на бъдеща обединена Европа върху основата на равноправието между отделните култури, без оглед на броя на населението и квадратните километри заемана площ върху картата.

Директорката на Кирило-Методиевия център Светлина Николова изтъква, че проф. Марти е направил една от най-убедителните реконструкции на трактата „За буквите“ чрез текстоцентричен подход. Той години наред

проучва славянските абecedари (азбуковници) в неславянски ръкописи, съхранявани в труднодостъпни западни книгохранилища и архиви. Особена цена има изследването на Синайския абecedар от XII век.

Славистът от Саарбрюкен цени научната публицистика. Дейно участва в подготовката на всеки брой от българското списание „Старобългаристика“ („Палеобулгарика“) и по достойнство е включен в неговия редакционен съвет. Дейно участва и в списването на сп. „Българска реч“.

Онези, които познават швейцарца отблизо, твърдят, че той искрено обича родината ни. Него-

вият дом е една малка България в Саарбрюкен. А финото чувство за хумор може да привлече вниманието и на габровския Лувър на смеха. Към научните приноси на учения е изследването на глаголическата писменост, съществени наблюдения върху най-ранната глаголица и въздействието на кирилската азбука в развитието на глаголическата писменост от по-късни времена.

Особена цена има включването на проблеми от областта на старобългаристиката в контекста на средновековната западноевропейска култура като част от общоевропейски културни процеси.

Но откъде идва поривът за подобно дългогодишно увлечение и съсредоточение в бавно четене на стари книги?

Роланд Марти е роден в Женева през април 1953 г. Завършва славистика и германистика в Базел през 1977 г., сетне специализира славистика в Москва и Базел. Преподава последователно в университетите на Базел, Бамберг и Саарбрюкен.

В своя звезден час при получаването на знаци за признание от най-големите български културни институти Роланд Марти изповяда първопричината за насоката на своя жизнен и научен път. Той е прекарал детството си около Боденското езеро.

А в края на IX век на о-в Райхенау, находящ се в това езеро, е заточен Моравският архиепископ Методий заедно със свои ученици след съдебния процес в Регенсбург през 870 година.

Анриана Колчева

Швейцарски гвардейци пред вратите на Ватикана

Латинският за славяните

Проф. Роже Бернар

Именитият българист проф. Роже Бернар (1908–1997) отпечата по повод 1300-годишнината от основаването на Дунавска България статия в сп. „Български дневници“, бр. 1/1981 г., издавано в Хамбург (ФРГ) на английски, френски и немски език. В нарочно писмо до редакцията на „Антени“ авторът препоръчва тя да бъде разпространена и на български език.

Старобългарски е името, дадено на езика, на който от IX до XII в. се създавала една изключително богата литература. Тя включва главно преводи и адаптации на гръцката и християнската литература. Така старобългарският език се явява най-старата форма, чрез която ни е познат славянският език. Понякога той е наричан старославянски, за да се подчертае универсалният характер на този език, който става и общ църковен език за всички православни славяни и като такъв е бил наричан „латинския за славяните“...

Братята Кирил и Методий извършват дело с общочовешко значение, като извеждат от мрака езика на българите и му придават достойнството на писмен език...

Чрез българската литература през периода на нейния първи разцвет (IX-X в.) русите се запознават с християнството. Известният славист Борис Унбегаун прави уместен коментар по този повод:

„Русите, които са били покръстени от Византия, не са превели църковната литература на своя собствен език. Те са я получили от България – една страна, която е била покръстена около сто и тридесет години по-рано и вече е притежавала християнска традиция. Тези книги са били написани на старобългарски.“

Българската литература е разпространена в Русия през цялото Средновековие и особено през XIV и XV век.

През този период пламъкът на българската литература се разгаря в Русия, където висши духовници спомогат за един книжовен Ренесанс сред русите, последиците от който стават очевидни. Много векове наред старобългарският е почти свещен език за русите и става основа, върху която е създаден руският църковнославянски език. Той съдържа учудващо голям брой славянизми, сиреч думи, които руският дължи на старобългарския...

Българският език е както най-старият, така и най-развитият от славянските езици. Това е езикът на една държава, която била основана от прабългарите, но скоро след това става водещ изразител на славянската култура в средновековния свят.

Разпространена в 200-хиляден тираж на в. „Антени“ чрез рубриката „Българистика и българисти“ през май 1981 г.

Българската мисия

Светите братя Кирил и Методий - първоапостоли и първоучители на почти всички славяни и техните ученици

Акад. Васил Гюзелев

През втората половина на IX век България бе онази страна в Европа, където Кирило-Методиевото дело можеше да има най-благодатна почва за развитието си. Не само поради приобщаването си през 865 г. към формиращото се европейско семейство на християнските държави и народи, но и поради дълго продължителното тук търсене на подходяща писмена култура. Предкирилометодиевският период на писмеността е отразен в „Сказание за буквите“ на Черноризец Храбър (IX в.): „Прочее, преди славяните нямаха книги, но бидейки езичници, четяха и тълкуваха с черти и резки. Когато се покръстиха, те бяха принудени да пишат славянската реч с римски и гръцки букви – без устроение. И така беше много години.“

Чертите и резките – това са многобройните загадъчни знаци на прабългарското рунно писмо, които се откриват в един твърде широк географски ареал: от Бесарабия до Халкидика и от Черно море до Панония. Публикуването на по-голямата част от тях от археоложката Л. Дончева е добра основа за разчитането им, за което не са достатъчни похвалните усилия на любители.

Гръцкият език и писменост навлизат в Българското ханство на Долния Дунав още в началото на съществуването му. За това свидетелства първият надпис към релефа на Мадарския конник от 705 г. Повече от 100 са издадените от В. Бешевлиев първобългарски надписи на гръцки език от периода VIII – началото на X в. Употребата на гръцкото унциално писмо през дълъг период създава основата за възникване по-сетне в България на кирилицата, изместила твърде бързо от употреба глаголицата.

Римските букви и тяхната употреба са регистрирани от три надписа на латински език, намерени в старобългарските столици Плиска и Велики Преслав, свързани с пребиваването на папското духовенство през 866-870 г.

Като се добави наложената след идването на Кирило-Методиевите ученици в България употреба на глаголицата и кирилицата в славянския език, тук има удивяващо многообразие на използване на графични системи и писмености – факт, който не се наблюдава тогава в нито една от държавите на Европа.

Смъртта на св. Методий във Велехрад през 885 г. белязала трагичния край на Великоморавската мисия на славянската писменост и книжнина и същевременно началото на Българската мисия. Нейното значение в културната история на славянството и Европа е с изключителна важност, защото тя бележи утвърждаването на нов, трети духовен европейски свят редом със съществуващите

западнолатински и източноримски.

Дошлите в България през 886 г. Кирило-Методиеви ученици Климент, Наум, Ангеларий, Константин и др. получили блестящи условия за разгръщане на проповедническа, просветителска и книжовна дейност от страна на нейния владетел княз Борис I - Михаил (852-889; †907), който се изявил в ролята си на спасител, покровител и вдъхновител на славянската писменост и книжнина. Това в най-голяма степен, успоредно с извършената християнизация на българите, определя изключителното място в цялата ни история. Продължаването на Кирило-Методиевото дело, превръщането на България в негаснещо огнище на християнска и славянска просвета и книжовност, в пръв духовен вожд на славянския свят разкриват държавническият гений на най-великия сред

Климент Охридски, Наум Мизийски и Константин Преславски – тези титани на българското и славянското духовно пробуждане през Средновековието – ги възправя в монументален, неестествен ръст, сякаш те не са действителни творци и личности, а митични герои. Може би това е действителното измерение на тяхната огромна значимост в българската, славянската и европейската история.

Най-ранните славянски книжовни паметници и откритите глаголически и кирилски надписи през последните години ясно и недвусмислено показваха, че истинската родина на кирилската графична система и на документираната славянска книжовност бе България от края на IX и началото на X век. В Плиска, Велики Преслав, Охрид, Преспа, Баргала на река Брегалница в Македония, в манастирите край с. Равна, Варненско, с. Черноглавици, Шуменско, с. Мурфатлар в Северна Добруджа и другаде бяха създадени онези книжовни творби, надписи и др., които вписаха българския дух в културната история на Европа.

Климент Охридски в „Похвала за блажения наш Отец и Учител славянски Кирил Философ“ го определя като „нов апостол и учител на всички страни“. В някои исторически и агиографски съчинения в латиноезичната литература от XIII - XV век той е характеризирани като „апостол на почти всички славяни“.

В „Синодика на Българската църква“ непосредствено сред възхвалите за българските царе от Ранното средновековие е въздадена вечна памет на онези, които сътвориха и увековечиха славянското и българското книжовно слово: „На Кирил Философ, който преведе Божественото писание от гръцки език на български и просвети българския, новия втори апостол... – вечна памет. На неговия брат Методий, архиепископ на Моравия Панонска, тъй като и той много се потруди за славянската книга – вечна памет. На неговия ученик Климент, епископ на Велика Моравия, и на другите негови ученици Сава, Горазд и Наум и Ангеларий, тъй като и те много са се потрудили за славянската книга... – вечна памет.“

Земята на апостолата на Кирило-Методиевите ученици бе България на княз Борис I-Михаил и на цар Симеон Велики (893-927), нашата родна земя. В цялата си многовековна и страдалческа история тя завинаги остана под покровителството на Светите Седмочисленици.

Това не бива никога да се забравя!

Акад. Васил Гюзелев бе обявен за български учен на 2004 г.

„С това VI послание сега и завинаги определяме и обявяваме за небесни покровители на цяла Европа пред Бога светите Кирил и Методий“

Папа Йоан Павел II
„Актове на Светия престол за 1981 г.“

Всяка година на празника, който им е посветен, честван от едни по Юлианския (11 май), а от други по Григорианския (24 май) календар, ние въздаваме почит и възхвалява към създателите на славянската писменост и книжнина. Този празник, отбелязван от нас, българите, от края на IX век досега, е най-дълговекият в нашата история. Съхраняването му през вековете едва ли е случайно.

След поетичното и боговдъхновено слово на св. Климент Охридски (+916 г.) за „Светите и преславни Учители на славянския род блажения Кирил и панонския архиепископ Методий, които му създадоха писмото и преведоха Новия и Ветхий завет на езика му“, едва ли някой автор – цели единадесет века оттогава – е в състояние да напише нещо по-силно, по-искрено и поточно. И ако през тези векове мнозина са се опитвали да сторят това, те са били винаги движени от чувството за въздаване на почит и признателност към създателите на едно епохално дело в славянската и в европейската история.

В историята на Европа по време на Великото преселение на народите (IV-VII в.), пък и подир него, се вплитат множество племена и народи. Някои от тях оцеляват във вихъра на събитията и процесите и създават свои държави, етнически общности и своя културна идентичност (българи, германци, французи, датчани, англосаксонци и др.) през Ранното средновековие. Ала повечето (хуни, авари, узи, печенег и др.) само оставят имената си в средновековните хроники. Оцеляват етнокултурно онези, които успяват да се приобщат към християнството и свързаната с него духовна и материална култура, т.е. към формиращите се норми на средновековния европейски универсализъм. Сред всички негови съставки особена значимост за народностното съхраняване и безсмъртие имат писмената култура и книжовността. В своя поетичен „Проглас към евангелието“ Кирило-Методиевият ученик и следovníк епископ Константин Преславски гениално е изразил една дълбокомъдра и вечна истина: „Голи са без книги всички народи“.

По странната и красива игра на историята родената през 863 г. сред и за българските славяни писменост и книжнина тръгна от Константинопол в първоначалната си Великоморавска мисия като оръжие на византийската дипломация за приобщаване на среднодунавските славяни. Получила признание и ново осмисляне от папския Рим, гдето славянските книги били осветени в църквата „Св. Богородица Прияслица“ (дн. „Санта Мария Маджоре“), реализирала се в един трагичен духовен поход във Великоморавия и Панония, в крайна сметка намери спасение и приют в България – всъщност нейната истинска родина.

Княз Борис I като бенедиктински монах Стенопис в църквата „Санта Мария ди Оронто“ във Верона (XV в.)

средновековните ни владетели. Чрез подвига, който в края на IX – началото на X в. се твореше в българската земя, се разтваряха дверите на културната история за една нова творческа стихия – славянството. Значимостта на средновековна България като „държава на духа“ (според точното определение на Дмитрий С. Лихачов) особено релефно и в християнски дух е подчертана в старобългарската творба от началото на XIII в. „Разумник-указ“: „Знайте и това! На света има трима царе, както е и Света троица на небето... Първото царство е Гръцкото. Второто царство е Българското. Третото царство е Алеманското. С Гръцкото царство е Отец. С Алеманското е Синът. С Българското царство е Светият дух...“

Култът към Светите братя Кирил и Методий и техните ученици

Воин и книголюбец

Една хипотеза на Стефан Гечев
за Черноризец Храбър като друго лице на цар Симеон

През 1975 г. Стефан Гечев подкрепя решително тезата на В. Златарски, като привлича допълнителни основания. Той подчертава голямата близост, включваща елементи на буквален превод, между основни текстове на апологията „За буквите“ и съчинението на византийския автор Лъже-Теодосий за произхода на гръцката азбука. Става дума за един от преписите на това съчинение на Лъже-Теодосий, включен в т. нар. Венециански кодекс А. Кодексът съдържа препис на Омировата „Илиада“ с обяснения. Той се съхранява във Венецианската библиотека „Св. Марко“, но друг негов препис, респективно препис на съчинението на Лъже-Теодосий, може да се ползва в Константинопол. Според Ст. Гечев Венецианският кодекс А е написан от известния преподавател по гръцка граматика и литература в Магнаурската школа Комитас, живял през втората половина на IX в. Авторството на Комитас върху Венецианския кодекс Ст. Гечев доказва чрез анализ на запазени две негови епиграми, в които бележитият литератор и педагог описва работата си по изчистване и коментариране на Омировите поеми.

На основата на посочените изследвания Ст. Гечев развива по-нататък схващането си, че авторът на „За буквите“ е можел да ползва съчинението на Лъже-Теодосий във варианта му, включен във Венецианския кодекс А само ако е бил във връзка с Комитас в Магнаурската школа. Именно чрез Комитас единствено би било възможно да се ползва продължително време коментарният превод върху „Илиадата“ от Венецианския кодекс А на този магнаурски преподавател, в който е включено съчинението на Лъже-Теодосий. От друга страна, Ст. Гечев е категоричен, че ползването на коментарния превод на Комитас по онова време е било разрешено само за лица, които се обучават в Магнаурската школа, предназначена за деца на короновани глави и на високопоставени сановници. В другите византийски училища тогава не се допускало изучаването на древната „езическа“ класика. В такива училища за „обикновени люде“ се разрешавало изучаването само на християнски хуманитарни учения, а това изискване се спазвало и контролирало строго.

Като следва тази своя доказателствена логика, която трудно би могла да бъде оспорена, Ст. Гечев я продължава с констатацията, извлечена от изричните сведения, съдържащи се в исторически извори, според която през втората половина на IX в., когато в Магнаурската школа преподава Комитас, единственият българин, обучавал се в същото училище, е Симеон. Само той от българите е можел, следователно, да ползва коментарния превод на Комитас, респективно въпросния вариант

на съчинението на Лъже-Теодосий за произхода на гръцката азбука.

Посоченото доказателство, според което Симеон и авторът на апологията „За буквите“ са едно и също лице, както сам Ст. Гечев пише, е малко по-осезаемо, по-конкретно и следователно по-обективно, което подкрепя още по-твърдо предположението за истинската личност на автора на „За буквите“. Разбира се, Ст. Гечев има разбирането, че като представя на науката едно по-сигурно доказателство по водения спор, не решава окончателно спора и хипотезата не се превръща в доказан исторически факт:

„Далеч съм от мисълта да смятам тази теза за неопровержимо доказана... Просто към изказаните от В. Н. Златарски косвени и странични доводи за такава възможност сега се прибавя едно ново доказателство...“

Аргументацията на Ст. Гечев за идентичността на Черноризец

Неизвестен светец.
Преславска художествена школа (IX - X в.)

Храбър и цар Симеон засилва хипотезата, изказана за пръв път от В. Златарски. Основанията му са компетентни, при това извлечени от извори, в които той е отлично версиран, и изводът му е с голяма доза достоверност. Наред с утвърждаване на изказаното от В. Златарски виждане по въпроса Ст. Гечев успява с доводите си да преодолее и някои слабости в тази хипотеза - недостатъчните изворни доказателства, въпросите за обучението и научните занимания на Симеон в Константинопол, интерпретацията на някои от текстовете на „За буквите“ и т. н.

Посочените от Ст. Гечев основания за доказване на разглежданата хипотеза кореспондират доста по-солидно, в сравнение с концепцията на Златарски, с други данни от историческите извори. Така под влияние на В. Златарски дълги години в нашата историческа наука бе утвърдено схващането, а то и днес почти не е разколебано, че Симеон заминава

да се обучава в Константинопол на 13-14 години, когато Фотий заема за втори път патриаршеския престол, и престоява там около седем години. В летописа на лангобардския посланик и летописец Лиутпранд, който в най-голяма степен ни информира за пребиваването на Симеон в Константинопол, се казва:

„За този Симеон казвали, че бил „еми-аргос“, тоест полугрък, понеже още като малък „изучил във Византия ораторското изкуство на Демостен и силогизмите на Аристотел.“

Видно е, че заминаването на Симеон е било по-рано, тъй като на 13-14 години по онова време момчетата вече са юноши, а не малки. Според Ив. Божилов свързването на заминаването на Симеон с повторното заемане на патриаршеския престол от патриарх Фотий не е убедително. Що се отнася до завръщането на Симеон, В. Златарски го свързва със смъртта на византийския император Василий I — 886 г., което също не е убедително и не е потвърдено от историческите извори. Поради всичко това има основание да се смята, че Симеон е престоял в Константинопол повече от седем години, което му е дало възможност да придобие високата подготовка, за която съобщава Лиутпранд.

Становището на Ст. Гечев е в съответствие и с данните от писмата на византийския патриарх Николай Мистик, изпратени до цар Симеон. В тях патриархът няколкократно подчертава високата образованост на Симеон, като сочи неговия „велик ум“. Това допълва сведенията на Лиутпранд и възможностите на Симеон за опознаване на древногръцките съчинения, на което се позовава Ст. Гечев, подчертавайки, че друг българин не е можел да получи такива знания.

Хипотезата, че Симеон е ползвал псевдоним, може да се свърже и с установените различни псевдоними на неговия наследник цар Петър I (927-950). Доказано е, че цар Петър I пише с псевдоними като Черноризец, Инок, Недостойния, Петър черноризец, Петър инок и др.

В. Сл. Киселков се позовава и на значението на самото име Симеон, което на еврейски е Шимон, в превод на български „храбър“.

Всички тези доводи допълнително утвърждават становището на В. Златарски и Ст. Гечев. Аргументацията на Ст. Гечев при това е доста силна, макар хипотезата да се нуждае и от други доказателства.

Доц. д-р Емил Александров
секретар на Научния център за българска национална стратегия

Бел.ред. Именният български поет, драматург и преводач Стефан Гечев отпечатва своята статия в сп. „Литературна мисъл“, кн.4/1972 г.

ВЪЛЧЕ ТАЖЕ
ЩЕ СЪЗДАНА
ВЪСВЕГОДИНА

С Т З Г

Научните схващания за личността на автора на апологията „За буквите“ се разделят още през втората половина на XIX век на две основни групи. Едните приемат, че Черноризец Храбър е лично име, а другите - псевдоним на определена историческа личност. Двете становища изясняват от различна гледна точка делото на големия средновековен автор и на неговата апология, респективно световноисторическата роля на старобългарската книжовност и култура, които имат непреходна актуалност за мястото на съвременна България в Европа и света.

Привържениците на мнението, че Черноризец Храбър е лично име, са В. Ягич, изказал се по въпроса през XIX в., Ив. Дуйчев, изразил становището си в 1943 г., П. Динев, В. Сл. Киселков, Ив. Снегаров, К. Куев. Главният им аргумент е липсата на убедителни доказателства, че зад името на Черноризец Храбър се крие друго лице. К. Куев изтъква, че въпросът „не е лек за разрешение и при днешното състояние на науката той не може да бъде разрешен окончателно“.

През 1859 г. Я. Хануш за пръв път изказва хипотеза, че Храбър е псевдоним. Той се опитва да разкрие кое лице се крие зад псевдонима, като приема, че това е създателят на славянската писменост Константин-Кирил Философ. Я. Хануш се основава на пълното заглавие на апологията „О писменех черноризца Храбра“, тълкувайки, че Храбър е името на създателя на азбуката, а не на автора на съчинението „За буквите“. Но К. Куев изтъква, че в текста на апологията нееднократно е изписано името на създателя на азбуката и е нелогично в заглавието то да се скрива чрез псевдоним. През 1917 г. Г. А. Илинский излага обосновка по проблема, аналогична на тази на Я. Хануш, но приема, че автор на апологията е Йоан Екзарх. Фр. Снопек смята, че Храбър е псевдоним на Климент Охридски, а М. Вайнгард и А. Мазон намират, че става дума за псевдоним на Кирило-Методиевия ученик Наум. Специфично е становището на Ив. Гошев и други учени, според които Храбър е прилагателно за „свят човек“ и зад него се крие неизвестен монах. Близки до такова схващане представят изтъкнатите учени Ф. Дворник, А. П. Власто, Д. Оболенски, Б. Мартин-Инсард. Ем. Георгиев смята, че Черноризец Храбър е псевдоним на Княз-Борисовия брат Докс.

Пръв В. Златарски лансира през 1927 г. хипотезата, че Черноризец Храбър е псевдоним на цар Симеон. Главните му доводи са, че Храбър е работил в Североизточна България и е получил високо образование в Магнаурската школа в Константинопол, а съчинението му „За буквите“ е писано в навечерието на официализирането на българския език в църквата и държавата. Всичко това съвпада с данните за живота, творчеството и държавническата дейност на цар Симеон. Становището на В. Златарски е обсъждано от ред изследователи, в това число от К. Куев, един от най-големите познавачи на Черноризец Храбър, както и от В. Велчев, Д. Петканова и др. Някои от тези учени, както е К. Куев, подчертават положителните страни на това схващане на В. Златарски, но все пак изтъкват, че то не е напълно доказано. Други оспорват концепцията на В. Златарски.

Черноризец Храбър „За буквите“

Но преди това елините нямаха букви на своя език, а пишеха своята реч с финикийски букви. И така беше много години. После, като дойде Паламид, започна от алфа и вита и състави на елините само 16 букви. Към тях Кадъм Милиски прибави още 3 букви. С тези 19 букви пишеха дълго време. После Симонид изнамери и прибави две букви, а писателят Епихарий изнамери 3 букви. И събраха се 24. След много години Дионисий Граматик изнамери 6 двугласни, после друг – 5, и друг – 3 за числата. И така мнозина за много години едва събраха 38 букви. После пък, като минаха много години, намериха се по Божие повеление 70 мъже, които преведоха от еврейски на гръцки език [Светото писание]. А славянските книги сам Св. Константин, наречен Кирил, ги преведе и буквите създаде за малко години: онези мнозина, 7 души, и за много години създадоха техните букви, а 70 – превода. Затова славянските букви са по-свети и по-почит, защото свят мъж ги е създал, а гръцките – елини езичници.

И Св. Кирил създаде буквата „аз“. Но като първа буква и дадена от Бога на славянския род за развързване устата на онези, които чрез азбуката се учат на разум, „аз“ се изговаря с широко отваряне на устата, а другите букви се изговарят с слабо разтваряне на устата.

Тези са славянските букви и така трябва да се пишат и произнасят: а, б, в, г.

Ако ли пък някой рече, че не ги е нагласил добре, понеже и сега още се нагласяват, ще дадем този отговор: и гръцките също така много пъти са били нагласявани от Акила и Симмах, а после и от мнозина други. Защото по-лесно е да се нагласи отпосле, отколкото да се създаде за пръв път.

Ако запиташ гръцките книжовници, като речеш: „Кой ви е създал буквите или превел книгите, или в кое време?“, то рядко измежду тях знаят. Обаче ако запиташ славянските азбукарчета, като речеш: „Кой ви е създал азбуката или превел книгите?“, всички знаят и в отговор ще рекат: „Св. Константин Философ, наречен Кирил, той ни създаде азбуката и преведе книгите, и брат му Методий.“ И ако попиташ в кое време, то знаят и ще рекат, че през времето на гръцкия цар Михаил и на Бориса българския княз, и на Растица моравския княз, и на Коцел блатенския княз, в годината 6363 от създаването на света.

Има и други отговори, които другаде ще кажем, а сега няма време. Така, братя, Бог е дал разум на славяните, комуто слава и чест, и власт, и поклонение сега и винаги в безкрайните векове, амин.

Живи са още онези, които са ги видели.

(IX в.)

Цар Симеон Велики като дарител

Владетелската църква във Велики Преслав

Проф. Маргарита Ваклинова

Десетиет век е колкото бляскав и величествен за България, толкова и драматичен. Началото му съвпада с върховите постижения на Симеоновия век, а последните десетилетия – с краха на държавата.

Преди Великден на 972 г. византийският император Йоан Цимисхи нахлува по настланите с каменни блокове улици на града между високите сгради. Нарича го в памет за победата си на свое име Йоанопол. В главния храм на столицата се отслужва великденската литургия. Потегля за триумфа си към Константинопол. На собствената си колесница той натоварва чудотворна икона – пазителка на града и негов символ, а върху нея – образът на Божията майка. Затова колко голямо е било значението на Богородица и ценността на иконата може да се съди по това, че фактът не само е споменава от византийските хронисти Лъв Дякон и Йоан Скилица, но и отнасянето на иконата

вата столица Плиска може да му съперничи по представителност. Между най-значимата дворцова сграда на столицата и новооткритата църква се е разстлал големият площад на столичния център. А между входа на двореца и входа на новооткритата църква върви специално оформена улица. Дали още по плочите ѝ се чуват отвивистите стъпки на владетеля княз и цар Симеон, който отивал да се черкува и да измоли победа и благини за държавата си? Тридесет метра изминавал той за да влезе сред блясъка на своя храм и да се потопи в светостта му.

Откритата в руини постройка в окончателния си вид е базилика план на християнските постройки, особено характерен за най-ранните християнски строежи на IX век. Пространството във вътрешността на тези сгради събирало много поклонници. В окончателните си размери сградата е дълга 47,5 м и широка над 21 м. Замисълът носи белезите

нописите и мозайките.

А мраморната везба върху плочите на олтара и парапетите на галериите, по преградите, спиралци посетителя пред светия олтар, също е забележителна. Цялото майсторство на декораторите било вложено, за да може сградата да бъде най-бляскавият храм на държавата. Насред плетениците, покриващи с трицветието си в бяло, червено и зелено централната, широка повече от 10 м част на сградата, бели мраморни плочи очертават кръст. Там, където се кръстосват раменете му, се издига монументален амвон. Не може да се каже, поради големите разрушения в източната част на сградата, как е изглеждала олтарната част, но тя е необичайно дълбока – повече от 10 м. А това вероятно има връзка с функциите на храма.

Не може да се каже и кои са били почитаните люде, погребани в деветте гробни камери на преддверието под бялата мраморна настилка. В някакъв момент от ползването на сградата към южната ѝ фасада издигнали два параклиса. Очевидно е, че те също са били предназначени да приемат особено скъпи за държавата напуснали този свят люде – владетели или членове на фамилията. Преди повече от век, в ръкопис от XII век, запазен в Московската библиотека, прерисувано от по-стар ръкопис изображение е определено като образ на българския владетел Симеон. В лявата си ръка той държи изображението на църковна постройка като неин дарител – ктитор.

Сред огромните каменни блокове, останали в руините, често се крият изненади. И такава изненада е малък по размери блок, върху който с умела ръка просветен посетител на града е изразил впечатлението и преклонението си пред това, което е виждал в тази великолепна, доминираща над всички останали сгради на столицата постройка. Усещането му за святост и величие се е изляло в рисунка. На нея условно сградата се увенчава, подобно на миниатюрите от епохата, от три увенчани с кръстове купола или сводове, лягащи на колони. Под тях подобно на Божия гроб, осветен с голям кръст, се издига вероятно представляващо амвона съоръжение. Надписи на гръцки език повтарят една християнска формула, споменаваща победата на Христа.

Сред основанията да се смята, че тази сграда е била посветена на Божията майка, че има връзка с някой от светлите ѝ празници и може би в нея е била чудотворната икона, се нарежда и факта, че основите ѝ са били заложени, ако се съди по отклонението в посоката на сградата, вероятно на деня на Успение Богородично.

Проф. Маргарита Ваклинова е заместник директор на Националния археологически институт към БАН

Камък с изображение на църква, намерен в руините на Владетелската базилика

на императорската колесница е изобразено в миниатюра към съчинението на Скилица. Иконата се е съхранявала в особено важен храм на столицата на най-личното ѝ място и в близост до дворците на владетеля. И там бе открит.

През 2003-2004 г. източно от Тронната палата на старата столица от земята като по чудо изникнаха руините на забележителен по размерите, строителството си и запазените части от украсата храм. Само известната Голяма княжеска базилика в пър-

на строителството от времето на княз Борис. А после за величието ѝ се погрижил Симеон и макар и зле запазени, останките от богатството на сградата, украсата и обзавеждането говорят за намесата на владетеля.

Подхождайки към храма, владетелят се спирал пред величествената фасада на белокаменната постройка и пристъпвал през аркирания вход на външното преддверие, през още едно плитко преддверие във вътрешността. А там го посрещали всевиждащите очи на свети покровители от сте-

Готски писмена в Мизия

Сребърната Библия е създадена
от епископ Вулфила по нашите земи.

Открит е епископски център край Преслав

Сребърната Библия – най-дълго странствалият ръкопис в Европа, съхраняван в Университетската библиотека на Упсала, Швеция

Готският превод на Библията

Готският превод на Библията е известен като Codex argenteus - „Кодекс аргентеус“, или „Сребърна Библия“ заради сребърния обков на кориците. Текстът е изписан върху пурпурни листове. Днес се съхранява в Университетската библиотека на Упсала.

Всъщност оригиналът на Сребърната Библия не е достигнал до наши дни, защото това е една от най-много пътешествалите европейски книги. Запазен е нейният препис, направен в началото на VI век в двора на готския император Теодерих Велики в Равена, Италия.

Дворецът на император Теодерих Велики в град Равена, Италия, където е направен преписът на готската Библия

Миниатюра от XV в.

Обособената азбука на готите

Готската азбука се явява първата следантическа азбука в Стария континент. Тя се състои от 27 знака. В нея се откриват влияния на гръцкото унциално писмо от IV век, на латиницата и – според доста изследователи – следи от руническото писмо. В съвременните издания готските паметници се възпроизвеждат в латинска транскрипция.

Хипотези за културните взаимоотношения

Готските следи в миналото на Европа предизвикват любопитството на изследователите. Преди да се населят в Мизия готите са обитавали земите около Херсон.

Известно е, че Константин-Кирил Философ престоява на Кримския полуостров с мисия при хазарите. Оттук се открива връзка на готската азбука с кирилицата и с т.нар. руски писмена от Северното Причерноморие, а също и със съчинението „Прослава на буквите“ от Алкуин (730-804) - „културния министър“ на император Карл Велики. За първия Кирило-Методиев ученик Климент се предполага, че е от европейските мизи.

Върху интерпретирането на споменатите тук факти бе посветен колоквиумът „Културата на готите в България“, организиран от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Посолството на Кралство Швеция и дом „Вулфила“. Инициатори на колоквиума бяха Катедрата по германистика и скандинавистика в лицето на проф. д-р Емилия Стайчева и Австрийската библиотека. В обсъжданията се включиха българските учени доц. д-р Емилия Денчева, доц. д-р Зарко Ждраков, д-р Тодор Балабанов и д-р Росен Милев. Водещо място в тези из-

Печати на епископ Вулфила

следвания се пада на Университета в Упсала – най-старото висше учебно заведение на Швеция. Неговите представители д-р Улф Ерик Хагберг и д-р Ларс Мункхамар бяха наградени с почетния медал „Вулфила“, изработен от скулптора Тодор Банков.

Поставено е начало на дългосрочна научна програма „Вулфила, готите, Европа“ с подкрепата на чуждестранни посолства и институти. Неин инициатор е Асоциацията за масмедии и комуникации с президент Росен Милев.

Дана Николова

Били ли са готите в България?

За следи от присъствието на готите в Мизия съобщил д-р Тодор Балабанов, археолог във филиала на Националния археологически музей в Шумен. Това не е учудващо, ако се проследи древният път „от варягите към гърците“ по теченията на реките Днепър и Днестър към Черно море. Предполага се, че готите по нашите земи са наброявали около милион.

Златни украшения от V век са открити в областта Чаталар около аула на хан Омуртаг, Шуменско, при разкопките на гробищен комплекс (матририум) в раннохристиянски готски епископски център.

Вероятно е думи като *гост, плуг, княз, скот, хижа, буква, кладенец, хляб, враг, стъкло, котел, skut, купувам, изба, курва, блюдо* и др. да са наследени от тях според акад. Стефан Младенов и проф. Борис Парашкевов.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	В	Г	Д	Е	У	З	Н	П	И
a	b	g	d	e	q	z	h	p	i
20	30	40	50	60	70	80	90	100	
К	Л	М	Н	С	П	Ч	Р		
k	l	m	n	j	u	p	-	r	
200	300	400	500	600	700	800			
С	Т	У	Ф	Х	Ц	Я			
s	t	w	f	x	lv	o			

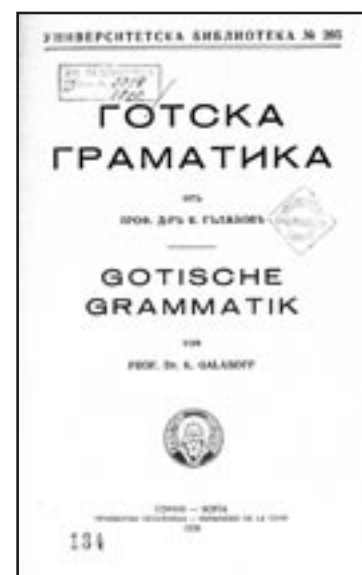
Готската азбука

Кой е епископ Вулфила?

Епископ Вулфила (311 – ок. 383) е наричан етнарх и апостол на готите. Той е съзателят на готската азбука и първият преводач на Светото писание на готски. Наричан е „Първоучителят на Мизия“, тъй като е живял и творил по нашите земи. Гробът му според Тодор Балабанов е край гара Хан Крум или - според Зарко Ждраков и Росен Милев - в малка скална черква в местността Кирека до село Калугерово, Шуменско.

За първи път горното откритие изложи Норберт Рандов в статията „Един германски паралел на Кирило-Методиевото дело“, в „Антени“, бр. 52/780/, 25 декември 1985 г., препечатана на немски език във в. „За буквите“, бр. 17, 1993 г.

Оценка за приносите на епископ Вулфила е представена в Готската граматика на проф. Константин Гълъбов, издадена през 1939 г.

Тази благочестива книга, наречена Атанасий (писана от Атанасий Александрийски), преведе от гръцки на славянски език по заповед на нашия български княз на име Симеон епископ Константин в годината от сътворение на света 6 414, индикт 10 (906 г.). Той беше ученик на Методий, архиепископ Моравски. А по поръка на същия княз я преписа Тудор Доксов, монах, в 6 415 г., индикт 11 (907 г.), на устието на Тича, където от същия княз е изградена светата и честна нова златна църква. В същата година почина рабът божи, бащата на този княз, който живя в благоверие и в добро изповядание на нашия господ Иисус Христос, великият и честен, и благоверен наш господар българският княз на име Борис, а кръщелното му име е Михаил. Той почина на втория ден на месец май в събота вечер. Този Борис покръсти българите в годината ехт бехти (864 г.) в името на Отца и Сина и Светаго духа, Амин.

Съчинението „Слова срещу арианите“ в превод на Константин Преславски е съхранено в руски препис, запазил всички особености на старобългарския оригинал. За това свидетелства приписка на руския книжовник, който в 1489 г. е преписал книгата:

„В 6 997 година при великите князе Иван и Иван, негов син, при Новгородския архиепископ Генадий бе написана тази книга Атанасий Александрийски във великия Новгород във владичния двор по заповед на дякон Герасим Поповка, а писа неговият брат Митя, а преписах от извод от стара българска книга, а ми заповяда да преписвам дума по дума (а писана със писка с старые книги с болгарские, а писати есми вельъ слово въ слово) в пречестната обител на пречистата Богородица и на Кирил чудотворец. Аз, Герасим Поповка, се кланям на господин игумена и на братята...“

При преписването Митя Поповка е възпроизвел точно оригиналната приписка на Тудор Доксов, оформена във вид на кръст.

... при великихъ князехъ Иванъ и Иванъ, неговъ синъ, при новгородскомъ архидиаconi Генадіи бѣ написана оу насъ въ великомъ новгородѣ въ владычнемъ дворѣ по заповѣди дьякона Герасима Поповка, а писа неговъ братъ Митя, а преписахъ отъ старыя болгарскыя книги слово въ слово, а писана естъ старыми буквами болгарскими, а писати есми слово въ слово. А заповѣдаша мѣ думою по думою въ пречестномъ обителѣ пречистой Богородицы и святаго Кирилла чудотворца. А азъ Герасимъ Поповка, кланяюся господи игумену и братіи...

Приписка на Митя Поповка

Съседни имена

Съвместно химнографско творчество за Св. Методий от Константин Преславски и Климент Охридски

Проф. д-р Георги Попов

Богослужбната прослава на славянския първоучител Св. Методий има хилядолетна традиция. Службата за него е открита преди повече от 150 години в два среднобългарски ръкописа от XIII в., свързана по произход с българското книжно средище в Зографския манастир на Атон. През 30-те години на миналия век двама сръбски учени независимо един от друг установяват в текста на канона акrostих, в който се чете името на автора: „Добре, Методи, те възпявам. Константин“ – гласи в превод разчетената акrostихова фраза. Изследователите са единодушни, че това е ученикът на Св. Методий – българският епископ Константин Преславски.

Приписка на „Слова срещу арианите“

Руски ръкопис от 1489 г.

Неотдавна руските изследователи Людмила Мошкова и Анатолий Турилов откриха нов препис от службата, поместен в славянски ръкопис от Хлудовата сбирка в Държавния исторически музей в Москва. Ръкописът е от XIII-XIV в. В новооткрития Хлудов препис има неизвестен канон за Св. Методий, в който руските изследователи установяват частично запазен акrostих: „... с песнопения възпявам архиерея Методия“. Публикуваният текст на канона дава възможност за по-нататъшни наблюдения, в резултат на които става ясно, че в началото на акrostиховата фраза се съдържа авторският подпис на книжовника. Това е добре познатият от редица други акrostихови творби на Климент Охридски

словообразователен вариант на неговото име – КЛИМ. В акrostиха е вградена характерната средновековна езикова формула за авторско обозначаване чрез употреба на личното местоимение за 1 л. ед. ч. АЗ заедно с името на автора – АЗ КЛИМ. Така цялата разчетена акrostихова фраза добива следния завършен гласеж:

Аз, Климент, с хвалебни песнопения възпявам архиерея Методия.

Една интересна правописна особеност, представена в новооткрития Хлудов препис, дава основание да се търси непосредствена връзка между двата канона за Св. Методий. Формата за личното местоимение е преда-

дена с йотация на началната гласна, което обикновено се получава при употреба на местоимението след съединителен съюз И – И АЗ става ІАЗ.

Подобно явление, наречено кразис, има и в гръцкия език – ΚΑΙ ΕΓΩ става ΚΑΙΩ. Ако приемем, че посочената правописна особеност е била присъща на първоначалния старобългарски текст на творбата, бихме могли да стигнем да извода, че вторият канон за Св. Методий, чийто автор е Климент Охридски, е бил създаден като продължение на песенната възхвала, започната от Константин Преславски. Акrostиховите фрази на двата канона са свързани синтактично посредством съединителния съюз И, а тяхната музикална структура е съобразена с последователното разположение на гласовете (мелодичните формули) в системата на осмогласието. Единият канон е написан на основния глас втори, а другият – на съответстващия ъ глас шести.

Основният извод, който произтича от изложените наблюдения, е, че в своя първоначален състав Службата за Св. Методий е съдържала два канона – единият на глас втори, написан от Константин Преславски, а другият на глас шести, създаден от Климент Охридски. Този извод се съгласува напълно с откритите през последните десетилетия доказателства за тясно сътрудничество между двамата творци. Климент Охридски създава предпразнични песнопения за Рождество Христово, а Константин Преславски пише празничен канон. Песнопения от двамата автори се редуват и в богослужбните цикли за Богоявление и Успение Богородично. Самата Служба за Св. Методий най-вероятно е била създадена във връзка с годишнината от блажената кончина на светеца и за първи път е била изпята на 6 април 886 г.

Проф. Георги Попов работи в Кирило-Методиевския научен център към БАН и преподава старобългарски език в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Знак за идентичност

Нарушили мълчанието за себе си,
повярвали сами в себе си, ще стигнем
и до изворите на българистиката

Проф. д-р Румяна Златанова

Ние, българите, сме призвани да живеем в страна, чието местоположение я превръща в мост между Изтока и Запада, между Северна и Южна Европа. Тук се кръстосват пътищата на различни народи: траки и гърци, македонци и келти, ромеи и византийци, хуни и авари, славяни и прабългари, нормани и франки, татари и турци. Исторически превратности и противоречия оказват своето влияние върху духовното и културното ни развитие от древността до ден днешен. Но и сега, в началото на XXI в., старобългарският език повече от всякога се откроява като символ на толерантност по отношение на другогворещите, другопиещите, другомислещите, т.е. като символ на езиков плурализъм. Както показват многобройните надписи от IX – XI в., изписани с кирилски, глаголически, гръцки, латински, рунически знаци и пр., този език възниква и се утвърждава в многоезична държава, в която си дават среща културни традиции на различни народи. Този език не се налага под въздействието на стопански, военни или политически фактори, както е случал напр. с латинския, английския или руския език, не се разпространява в резултат на териториални завоевания или политически претенции. Това е езикът на една многонационална държава в Европейския югоизток – език, достигнал книжовен разцвет векове преди появата на други европейски книжовни езици като френски, немски, италиански, английски или руски. Повече от хилядолетие вече този език е в употреба, без нито за миг да е било необходимо да бъде защитаван или налаган със сила. И нека не забравяме, че една четвърт от европейското население или **269 милиона** говори някакъв славянски език, така че след групата на китайските, индийските, германските и романските езици славянските заемат пето място върху езиковата карта на планетата, а над **230 млн.** от тях пишат на кирилица.

От тази гледна точка е обяснимо и гостоприемството, оказано на двамата братя в Рим през 867/868 г. На следната година, 869, Адриан II разрешава употребата на старобългарския език при богослужение след латинския. Но заслугата за този жест трябва да търсим и в поведението на славянските Учители и тяхното лоялно отношение както към императора и патриарха в Константинопол, така и към папата в Рим – една наистина забележителна проява на икуменизъм в средновековна Европа от ран-

ния IX в. Едва през 1980 г. на папа Йоан Павел II се удаде да прояви толерантност и да се застъпи за многоезичието на континента чрез обявяването на славянските Просветители за съпокровители на Европа **редом до св. Бенедикт**. Усилието на славянския папа предизвиква дълбоко признание. За съжаление обаче то все още не намира достатъчно последователи сред съвременните европейски политици.

Ако чрез създаването на Православната цивилизация българите отправят мощна духовна струя сред южни, източни славяни и

реформатори фанатично защитават своето политико-социално и религиозно учение в стремежа си към небесно съвършенство и преустройство по съвършен начин на земния живот. Няма нищо чудно, че първата саможертва в Европа, направена в защита на тези идеи, била на българския лечител и богомилски предводител Василий, изгорен жив в 1100 г. на хиподрума в Константинопол – 415 години преди чеха Ян Хус и цели 500 години преди италианеца Джордано Бруно. И кладите станали техните най-силни проповедници...

Кабинет по старобългаристика в Хайделбергския университет

Снимка: личен архив

някои неславянски народи, то чрез възникването на богомилското учение през X в. духовното им присъствие прониква далеч на Запад. Старобългарските извори и историята на Първото българско царство са основа за проучване на това бележито духовно учение, което с гностичните си и дуалистични схващания за материя, политическа власт и официална църква се разпространява не само сред славяните в Босна, Далмация, Сърбия, Чехия, но и в Италия, Франция, Германия, Англия, т.е. дълго преди появата на Цвингли, Лутер и Калвин Европа е обхваната от духовно движение, което по-късно чрез хусизма ще съзрее в протестантизма, Ренесанса и Френската революция. Богомили, фундаити, албигойци, катарти, катарити, валденци, патарени, лоларди се числят в края на XII и началото на XIII в. към шестнадесетте богомилски църкви, осяели територията на Европа от Атлантическия океан до Черно море. Въпреки жестоките преследвания тези християнски

Новобългарският език, литература, културна история, фолклор крият забележителни постижения. Изключителен интерес представя новобългарският литературен език в морфологично-синтактично отношение със своето единствено по рода си сред славянските езици развитие от класически синтетичен строй (подобно на старогръцки, латински, санскрит, руски, немски) към аналитичен като резултат от вътрешноезикови процеси, но и под пряко или косвено въздействие на балканския субстрат и адстрат. Редом до албански, румънски, новогръцки и македонски българският език е един от основните представители на т.нар. балкански езиков съюз.

Проф. д-р Румяна Златанова е наградена от Държавната агенция за българите в чужбина при Министерския съвет с медал „Иван Вазов“ за нейната дългогодишна дейност в утвърждаване на българистиката в Западна Европа. Поместеното слово е произнесено при награждаването ѝ на 23 септември 2004 г.

Да отворим прилежно
дверите на ума
и отдадем слава
и похвала
на този духовен съсъд...

Старобългарски химнограф (X в.)

В основите на българистиката стои най-древният писмено засвидетелстван славянски език – старобългарският. През 1852 г. Аугуст Шлайхер отбелязва, че в „областта на славянските езици той заема същото място, каквото се отдава на готския сред германските езици или на стария индийски сред индоевропейските праезици“, след като почти 30 години преди него А. Востоков вече е въвел термина „старобългарски“ в своето *Рассуждение о славянском языке* от 1820. За българския характер на най-стария славянски книжовен език говорят още в средата на XIX в. и непосредствени съвременници на руския славист като учените Фр. Боп (1833), П. Шафарик (1837), М. Хатала (1855), Л. Гайтлер (1873), А. Лескин (1886), както и резултатите от изследванията на цяла редица слависти от следващите поколения. Той се поставя в основата на славянската филология най-напред на немскоезична територия.

Първите славянски преводи на Св. св. Кирил и Методий от гръцки на говорим народен език представят още през тогавашния IX в. изключително достижение за европейската култура, не на последно място и със заложеното в тях предизвикателство за противопоставяне на т.нар. днес „световни“ езици. С дълбока убеденост и самоотверженост двамата апостоли защитават правото на съществуване на един нов писмен език редом до тези от надписа на Христовия кръст – латински, гръцки и еврейски. Принос, който не само в продължение на векове не загубва значението си на двигател за духовен просперитет, но е от значение и за бъдещето на днешна обединяваща се Европа и съдбата на езиците в нея. В духа на класическия гръцки хуманизъм и новозаветната патристична антропология славянските Първоапостоли очевидно не са смятали, че въпросът за единната църква и за многообразието на културите са в противоречие помежду си. Вярата в единството на църквата за тях не означава придържане само към един „свещен“ език, за какъвто средновековна Европа безспорно смята единствено латинския („езика на християнството“). Именно срещу нетолерантно проповядваното едноезичие на западните си латински опоненти и техния език те привеждат редица библейски цитати, които утвърждават равнопоставеността на всички езици. Критиката на тези вестители на икуменизма е насочена срещу доктрина, възприета и следвана неотстъпно от Рим, но намираща се в противоречие както с толкова настоятелно прокламираната християнска толерантност, така и със самите исторически факти. Така още в средата на IX век в току-що започващия диалог между Изтока и Запада солунските братя се изявяват като вестители на европейското многоезичие, застъпвайки се за езикова толерантност на нашия континент. Преводът на Библията от Св. Методий бележи най-значителната литературна изява на славянското средновековие и остава единственият авторитетен текст за богослужение на православните славяни до XIX в.

Слава кръстна

Кирило-Методиевският

КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ

(886)

*Добри стихове
 Константинови.
 Слава кръстна
 и апостолска!
 Това слово добро,
 тази добра хвала
 и това пеене пространно
 и най-вече кръстно
 са за времето на поста.
 Добре е Бог
 да се възпява.
 Тези канони свещени
 са за покаяние,
 добре е да се пеят
 и Бог да се прославя.
 По цялата земя
 сберете се, славяни!
 Възпявайте Христа,
 славете кръста!
 Ето днес, верни,
 спасението кръстно,
 сътворено на земята.
 Приими, Боже мой,
 тази малка песен,
 дай ми сила
 да победа врага,
 премахни чрез поста
 моето страдание.
 Това добро пеене
 колко е прекрасно!
 Наистина е Божий дар.
 Затова хвалим!
 Да възпяваме Христа!*

Превод от старобългарски
 на новобългарски език:
 Георги Попов

Петър Динеков при откриването на изложбата „Образите на Св. св. Кирил и Методий“, май 1981 г.

Снимка: Стойко Кожухаров

Светлина Николова

Кирило-Методиевският научен център е престижно изследователско звено в областта на медиевистиката в България. Наследник е на Климентовата комисия на Българската академия на науките (1914-1944) и на Кирило-Методиевската комисия (1971-1980), чийто председател е чл.-кор. проф. Кирил Мирчев. Пръв директор на центъра е акад. Петър Динеков, благодарение на когото е основана поредицата „Кирило-Методиевски студии“. От 1993 г. директор на центъра е ст.н.с. д-р Светлина Николова. Тя е главен редактор на сп. „Старобългаристика“, едно от най-авторитетните палеославистични списания в света. Кирило-Методиевският научен център обединява изтъкнати и познати по целия свят български учени, старши научни сътрудници и професори – все уникални личности с уникални качества, в изследванията им в различни направления на кирилometodievistikata и медиевистиката: изворознание, лингвистика, литературознание,

текстология, изкуствоведение, палеография и кодикология, история и философия.

Сред целите на центъра е да съхранява националната идентичност на българския народ при всички превратности в неговата съдба. Именно поради това създаването на българската и славянската писменост от Светите братя Кирил и Методий е от огромно значение за цялостния исторически път на България. Кирило-Методиевото дело е и най-големият принос на българите в европейската и световната култура. През 1992 г., когато България бе приета в Съвета на Европа, тъкмо делото на славянските първоучители бе изтъкнато като уникална общоевропейска ценност, намерила развитие в България. Не случайно кирилometodievistikata е приоритетна област на българската наука.

Проектите на Кирило-Методиевския научен център включват проучване и популяризиране на Кирило-Методиевото дело. Изучават се животът, обществената и книжовната дейност на славянските първоучители, на техните

ученици и следовници въз основа на кирилometodievските извори в славянското, византийското и латинското книжовно наследство, на Кирило-Методиевите преводни и оригинални съчинения, на дейността на Преславската и Охридската книжовна школа – наследници и продължители на книжовното и духовно-просветното дело на Светите братя Кирил и Методий. Изследват се връзките на Кирило-Методиевото дело с византийското и западноевропейското средновековие.

Проблемите се разглеждат комплексно и многоаспектно: кодикологически, изкуствоведски, палеографски, текстологически, литературоведски, лингвистически, философски, богословски, културно-исторически.

Към момента в Кирило-Методиевския научен център се подготвя първото в медиевистиката пълно критическо издание на кирилometodievските извори – славянски, гръцки, латински и романо-германски, за да стане то надеждна основа, с каквато досега науката не разполага, при решаването на целия комплекс от сложни кирилometodievски проблеми.

Работи се и върху издаването на старобългарския превод на старозаветните книги на малките пророци – Иеремия, Иезекил и Исая, по най-стария им запазен български препис в ръкопис B.L.461 от XIV век, който се съхранява в Руската национална библиотека в Санкт Петербург. Това ще позволи да се открие първоначалният Методиев превод и по-късната му преславска редакция.

За публикуване се подготвят текстове на новооткрити старобългарски песнопения за Рождество Христово и Богоявление, запазени и достигнали до нас в славянски ръкописи от XII–XV век. Акrostиховете в текстовете разкриват имената на двама от авторите, участвали в създаването на песенните цикли – Кирило-Методиевите ученици св. Климент Охридски и Константин Преславски.

Кирило-Методиевският център работи по международни проекти съвместно с институти от Италия, Литва, САЩ, Русия, Словакия, Полша, Австрия.

По повод 1120-годишнината от кончината на славянския първоучител Методий и 25 години от основаването си

Кирило-Методиевският център урежда международна научна конференция на тема:

„Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура през IX – X век“

Конференцията ще се състои в София от 28 септември до 2 октомври 2005 година.

И апостолска научен център към БАН

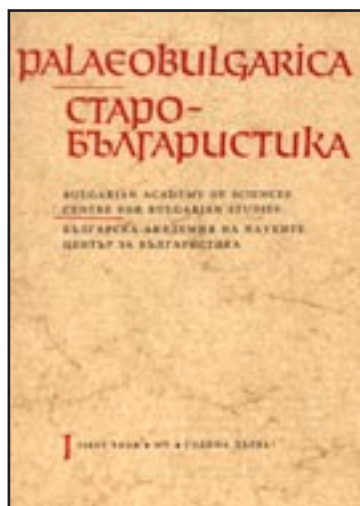

Кирило-Методиевските студии излизат от 1984 г. Досега са издадени 16 книги.

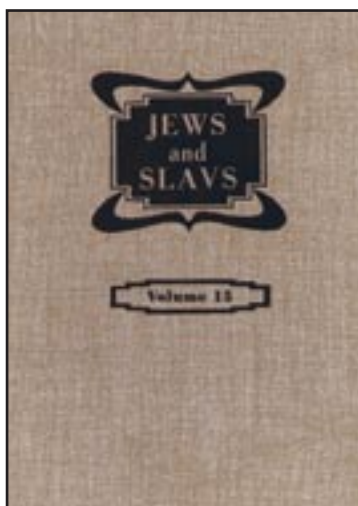
Тази поредица представя монографии, студии и статии, посветени на живота, обществената и литературната дейност на Светите братя Кирил и Методий, на старобългарския език, на славянските, гръцките и латинските извори за живота и делото на солунските първоучители, на старобългарската култура от IX-XI век, на кирилометодиевските традиции през Средновековието, Възраждането и до днес. Застъпено е и Кирило-Методиевото наследство извън България.

Изследванията, които се публикуват, са от български и чуждестранни автори на български език, на всички славянски езици, а също на френски, немски и английски.

Поредицата „Кирило-Методиевски студии“ е сред утвърдените старобългаристични издания в света.

Сп. Palaeobulgarica, основано през 1977 г. от акад. Емил Георгиев, от 1991 г. е орган на Кирило-Методиевския научен център. Излиза в 4 книжки годишно и е единственото специализирано старобългаристично списание в света, което публикува материали, посветени на старата българска литература и на връзките ѝ със средновековната европейска култура. Има висок научен престиж и се следи от авторитетни научни средища като Кеймбриджкия и Оксфордския университет във Великобритания, Кеймбриджкия, Харвардския, Станфордския и Калифорнийския университет, славистичните институти в Кьолн, Бон, Вюрцбург, Фрайбург, Франкфуртския университет, Института по балканистика в Солун, Висшето училище за източни езици в Париж, Папския институт за Източна Европа в Рим и др. Разпространява се в 34 страни.

Том 16 от поредицата „Евреи и славяни“ е съвместно издание на Иерусалимския университет и Кирило-Методиевският център към БАН. В него участват със статии Боряна Велчева, Лиляна Мавродинова, Светлина Николова, Екатерина Дограмаджиева, Мария Йовчева и др.

Св. АПОСТОЛ ПАВЕЛ
 Второ послание до коринтяните:

Хората се делят на две – едни боравят с езици, други боравят с пари.

Писа монах Симон

Четириевангелието на цар Иван-Александър в българско-италиански научен проект

Корицата на броя представя края на Евангелието от Марко. Точно това място е избрано за две миниатюри: 1) Апостолите тръгват да проповядват Словото; 2) Цар Иван – Александър редом с евангелиста Марко. Композицията съдържа същността на всяка проповед на Словото, на грижа за неговото безгранично разпространение във времената и пространствата.

Четириевангелието на цар Иван-Александър, известно също и като Лондонско четириевангелие, е важен писмен паметник на българската култура отпреди падането на Второто българско царство. Днес се съхранява сред богатите сбирки на Британския музей в Лондон. На два пъти оригиналът е излаган в криптата на храм-паметник „Св. Александър Невски“ и в Националния исторически музей.

Евангелието се откроява с прецизно графично оформление и богата украса. То съдържа 366 миниатюри, обогрени с различни цветове и злато, които издават изключителното майсторство на своя създател. В началото му върху две съседни страници е изобразено царското семейство в целия си блясък. Останалите миниатюри представят евангелски сцени, като в края на всяко от четирите благовестия е нарисован царят със съответния евангелист.

От приписката на монах Симон е известно, че ръкописът е създаден през 1355-1356 г. по лична заръка на прочутия с книголюбие си цар Иван-Александър и вероятно е бил предназначен за дворцова църква или параклис.

След разгрома на българското царство ръкописът странства из балканските земи, попада в атонския гръцки манастир „Св. Павел“, а оттам - като дарение - в колекцията на английския пътешественик лорд Робърт Кързън.

Вече век и половина Лондонското евангелие привлича интереса на ценителите на старината и на научната общност като паметник на българското и византийското изкуство. Фототипно са издадени обаче само илюстрираните части.

Ръкописът предоставя важни данни за историята на славянския средновековен текст на Евангелието. Необходимостта от комплексно проучване обедини

български изследователи от Кирило-Методиевския научен център при Българската академия на науките и италиански учени от Университета във Флоренция да формират екип за работа по съвместен проект.

Представители от българска страна са Екатерина Дограмаджиева, Светлина Николова, Тая Попова, Мария Йовчева, Елка Бакалова и Елисавета Мусакова, а от италианска - Марчело Гардзанини и Алберто Алберти.

Проектът ще разкрие мястото на Лондонското евангелие в развитието и разпространението на евангелския текст в района на Slavia Orthodoxa (Православна Славия), ще изясни значението му при създаването на църковнославянския език, залегнал в старопечатните книги, които се употребяват и до днес в широк обхват славянски регион.

Подготвя се за печат и първото пълно издание на текста. Това ще осигури достъпност на всички изследователи на българската културна история до Лондонското евангелие. Този великолепен паметник ще получи представяне пред широката общественост.

Св. Методий

Канон за св. Димитър Солунски

О, мъдрий Димитре, като предстоиш светло пред Божия престол, не ни забравяй, моли се за нас, окаяните, които - странници в тая земя - съзерцаваме днес твоите велики дела и те възпяваме, като се надяваме силно на твоето застъпничество.

Чуй сега, славний Димитре, твоите бедни раби и се смили над тях: ние сме се отлъчили далеч от твоя светъл храм, но сърцата ни горят и дълбоко копнеем да се поклоним един ден на твоята църква с твоите молитви.

Защо, о мъдрий Димитре, само ние, твоите бедни раби, да сме лишени от твоята красота и любов към Създателя, да бродим из чужди земи и градове и да страдаме от суровите войници на езичниците и еретиците!

(IX век)

Св. Методий
 Стенопис в Рилския манастир (XIX в.)

Княз Борис I в Учително евангелие (XII в.)

ЕВРОПЕЙСКИЯТ ДОГОВОР

ЧЛЕН 5

Текстът на Договора за създаване на Конституция за Европа, съставен на **български** и на румънски език, се прилага към настоящия договор. Тези текстове са автентични при същите условия като текстовете на Договора за създаване на Конституция за Европа, съставени на английски, гръцки, датски, естонски, ирландски, испански, италиански, латвийски, литовски, малтийски, немски, нидерландски, полски, португалски, словашки, словенски, унгарски, фински, френски, чешки и шведски езици.

Правителството на Италианската република изпраща на правителствата на Република България и Румъния заверено копие от Договора за създаване на Конституция за Европа на всеки от езиците, посочени в първия параграф.

ЧЛЕН 6

Настоящият договор, съставен в единствен оригинал на английски, **български**, гръцки, датски, естонски, ирландски, испански, италиански, латвийски, литовски, малтийски, немски, нидерландски, полски, португалски, румънски, словашки, словенски, унгарски, фински, френски, чешки и шведски езици, като текстовете на всеки един от тези езици са еднакво автентични, се депозира в архивите на правителството на Италианската република, което изпраща заверено копие на всяко от правителствата на другите страни по договора.

ЧЛЕН 15

1. Следната алинея се добавя към член IV-448, параграф 1 от Конституцията:

„Съгласно Договора за присъединяване **българският** и румънският текст на настоящия договор също са автентични.“

Подчертаното е от в. „За буквите“

Папа Адриан II (в средата с ореол) посреща Св. св. Кирил и Методий в Рим през 868 г. Стенопис от църквата „Сан Клементе“ (XI век)

ПНЛН ПЕДВ
НААІЄРЪ Р

Философът им отговори: „Бог не изпраща ли дъжд еднакво
И не дишаме ли еднакво всички въздух? И как вие не

Слънцето све

СІХАЕМЪ АВНОВЪСН

во за всички? Също тъй и слънцето не свети ли на всички?
е се срамувате, като признавате само три езика...”

Из диспута на Константин – Кирил Философ с триезичниците във Венеция

Печат на княз Борис I

ЕТИ ЕДНАКВО ЗА ВСИЧКИ

Слънце върху тухла от Плиска (IX в.)

Люксембург,
25 април 2005 г.

Жозе Мануел Дурау Барозу,
председател
на Европейската комисия

„Можете да бъдете
горди с вашите
постижения.
Добре дошли в ЕС!”

25 април 2005 г.

България подписа днес в Люксембург Договора за присъединяване към Европейската общност, съобщиха световните медии.

Церемонията бе открита със слово на премиера на Люксембург Жан-Клод Юнкер, чиято страна е председател на Европейския съюз.

Прочутият ансамбъл „Мистерия на българските гласове“ изпълни химна на Европа – „Ода на радостта“.

Председателят на Европейският парламент Жозеп Борел нарече днешния ден „голям ден за европейското обединение и демокрацията“.

БТА

11 май 2005 г.

Тридесет и деветото Народно събрание ратифицира Договора за присъединяване на България към Европейския съюз.

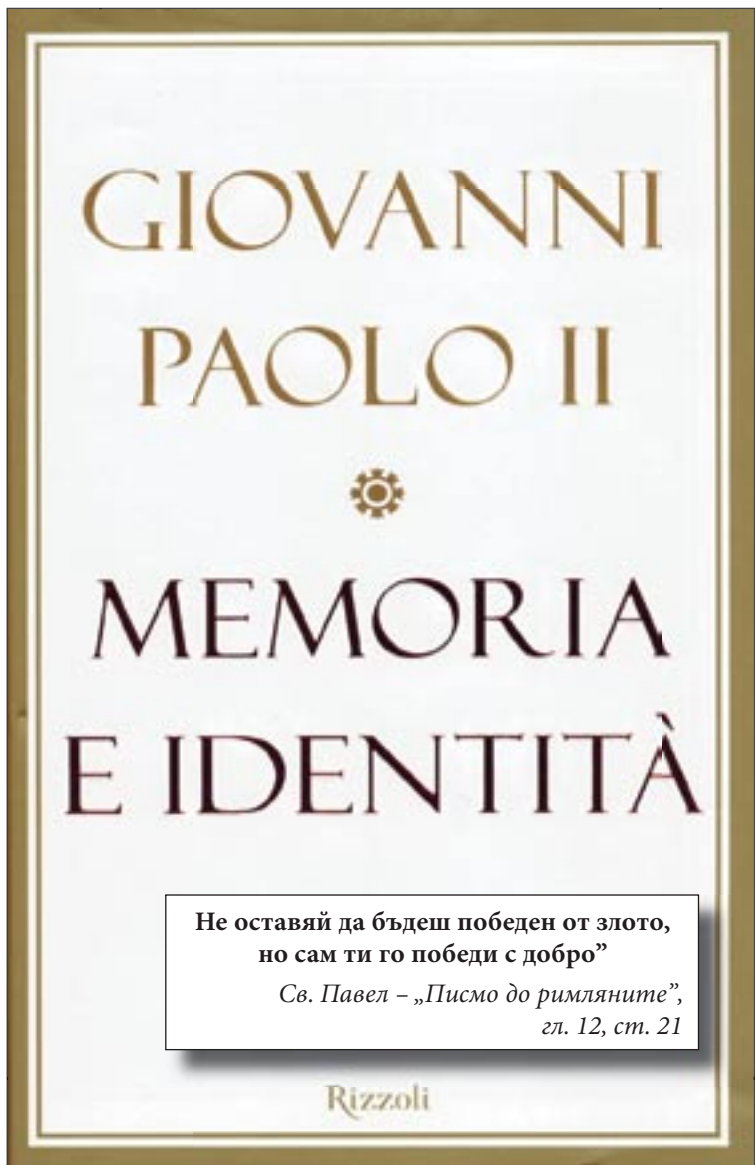
БТА

Президентът Георги Първанов и премиерът Симеон Сакскобургготски подписват заедно договора

Пресфото БТА

Славянски апостоли

Разпространение на християнството в Югоизточна и Източна Европа

Издавателство „Рицолли“ (Италия) отпечата в Новия италиански институт за графично изкуство в гр. Бергамо (Италия) новата книга на папа Йоан Павел II, озаглавена MEMORIA E IDENTITÀ (ПАМЕТ И ИДЕНТИЧНОСТ. РАЗГОВОРИ МЕЖДУ ДВЕ ХИЛЯДОЛЕТИЯ). В нея е представен задълбочен анализ на основните теми, обсъждани през 1993 г. в Кастел Гандолфо (лятната резиденция на папата) с двамата полски философи Йозеф Тшинер и Кристоф Михалски, основатели на Института по хуманитарни науки във Виена. Предлагаме откъси от книгата в превод от италиански на Петър Вълков, бивши първи секретар на българското посолство в Рим.

Следва да отделим специално внимание на християнската религия в аспекта на източно-православната църква, която има своите корени във Византия. Може да се каже, че символът на този процес са славянските апостоли светците Кирил и Методий. Те са кръвни братя, родом от Солун. Предприемат покръстването на славяните в територията на днешна България, като предварително създават славянска азбука, наречена по-късно кирилица. Днес тази азбука с някои промени се използва от славяните в Източна Европа, докато славяните в Западна Европа възприемат латиницата. Първоначално просветените слоеве от населението, а по-късно отделните народи, си създават собствена литература.

Кирил и Методий проповядват християнската религия във Велика Моравия по покана на нейния княз. След това развиват религиозна и културна дейност в днешна Унгария, в земите западно от Карпатите, както и на територията на Хърватско, Босна и Херцеговина и в Македония с център Охрид. Мисионерската дейност в тези страни е продължена от техните ученици.

Светите братя Кирил и Методий оказват определено влияние върху разпространението на християнската религия и по териториите северно от Черно море. За това допринася също и покръстването на св. Владимир през 988 г. Така християнството обхваща цяла Киевска Рус, днешна Русия и достига до Урал. През XIII век, когато Киевска Рус бива покорена от монголите, хрис-

Папа Йоан Павел II поднася венец пред паметника на Св. св. Кирил и Методий в София, 24 май 2002 г.

Снимката е поместена на първа страница на в. „Osservatore romano“ – орган на Ватикана

тианството там е подложено на тежки изпитания. Благодарение на създадените нови християнски средища, най-вече Москва, става възможно да се осъществи необходимото надмощие на източноправославната църква с религиозно-политически средства и да се разшири влиянието ѝ отвъд Урал в Сибир и Северна Азия.

Всичко това е част от историята на Европа и то се е отразило върху природата на европейската душевност. Следващият период на Реформата, протекъл под мотото cuius regio eius religio, довел до религиозни войни. Много християни от различни църкви стигат до извода, че тези войни

противоречат на Евангелието и постепенно успяват да утвърдят принципа на свободното вероизповедание, а следователно и на принадлежността към дадена църква. С хода на времето някои християнски общности, главно православни и протестанти, се ориентират към търсене на различни форми на спогодби и договори, довели по-късно до вселенското движение. Що се отнася до Католическата църква, в това отношение голяма роля изиграва Вторият ватикански събор, на който тя обявява официалната си позиция към всички християнски църкви и общности извън сферите си на влияние.

Почетен медал на Ватикана по повод обявяването на Св. св. Кирил и Методий за съпокровители на Европа

Папа Йоан Павел II

Egregiae virtutis

Апостолическо послание

Въз основа на обстойно познание и мое зряло решение в пълното право на апостолическата власт по силата на това писмо

и
ЗА ВЕЧНИ ВРЕМЕНА
провъзгласявам
за
НЕБЕСНИ СЪПОКРОВИТЕЛИ
на
ЦЯЛА ЕВРОПА
пред

БОГА
светите КИРИЛ И МЕТОДИЙ,
като предоставям всички почести
и богослужбни привилегии
според правото на главните патрони
по места.

МИР НА ХОРАТА С ДОБРА ВОЛЯ!

31 декември 1980 г.

Папа Йоан Павел II слуша химна „Върви, народе възродени“ в Националния дворец на културата, 24 май 2002 г.

Пресфотото БТА

„Съдбините си поднови!“

Химнът – в превод на 23 европейски езика

„Кирилъ и Методий“.

ПРОЕКТЪ

За Български всеучилищенъ Химнъ.

— Върви, народе възродени,
 „Къмъ сивѣла бѣдина върви,
 „Съ низковността, тъй сила нова,
 „Съдбинитъ си поднови!

„Върви къмъ мощната Просвѣта! . .
 „Въ сѣтовнитъ борби върви
 „Отъ длъжностъ неизмѣнна водещъ, —
 „И Богъ ще те благослови!

„Напрѣдъ! Науката е слънце
 „Коего въвъ душитъ грѣй!
 „Напрѣдъ! Народността не пада
 „Тажъ, дѣто знанъето живѣй!

„Безвѣстенъ бѣше ти, безславенъ! . .
 „О, алазъ въ Исторята вечъ,
 „Духовно покори странитъ
 „Кои то заплада съсъ жечъ! . . —

Тѣй Соловскитъ двата братя
 Насърчавахъ дѣдитъ ни . . . .
 О мнѣло неабравно,
 О прѣсвещени старини!

Българна останъ върва
 На достославни тозъ завитъ, —
 Въ тържественанье и въ страданье
 Навърши подвиги безъ четъ. . —

Да, рѣдваната ни години
 Прѣсвѣтли прѣживѣ, — въ бѣда.
 Неописуема неспадка, —
 Но върши длъгъте си всегда!

Бѣ врѣме; — писменостъта наша
 Кога обходи цѣлий миръ; —
 За всесвѣтошната просвѣта
 Ти бѣ неосчерпаемъ виръ;

Бѣ и тажковно робско врѣме. . .
 Тогазъ Балканскитъ храбъръ синъ.
 Навеждаше лице подъ гнета
 На Отоманскитъ властелинъ. . .

Но винаги духътъ народенъ
 Подпорка търсеше у васъ,
 О мадрецъ! . . Прѣвъ десетъ вѣка
 Сѣ живъ останъ нашия гласъ!

О вий, които цѣло племе
 Извѣкохте въжъ жрътвина,
 Народенъ гений възкрѣсахте —
 Заеназъ въ глубина тъмнина; —

Подвижници за права вѣра,
 Свѣтели на правда, чя љ,
 Апостола високославни,
 Завѣди върху Славянскя ядръ,

Бѣдете прѣблагословени,
 О вий, Методий и Кирилъ,
 Отци на Българското звание, —
 Творци на нашия гѣворъ живъ!

Нек' името ви да живѣе
 Въжъ всенародната любовь, —
 Рѣчьта ви мощна нек' се помни
 Въ Славянитъ во вѣкъ вѣковъ¹⁾.

Руссо, 1892 Апрель 15. Ст. Михайловскитъ.

Българският всеучилищен химн, който започва със стиха „Върви, народе възродени...“, е написан в град Русе от големия български писател Стоян Михайловски. Наследникът на възрожденска Елена е автор на зълъчни сатири и басни, като не прощава недъзите на своя народ. И едновременно създава най-оптимистичния химн, който и до днес се пее от деца и възрастни в Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост – 24 май.

Пресфотото БТА

По инициатива на Меглена Кунева, министър по европейските въпроси, химнът е преведен на 23 европейски езика и издаден в отделна книга благодарение на Нов български университет и Националния дарителски фонд „13 века България“.

Детският хор на Българското национално радио под диригентството на Христо Недялков изпълни химна пред аулата на Свети-Климентовия университет в София пред еврокомисаря по образованието, културата и езиковото многообразие Ян Фигел:

„Много се радвам, че съм първият комисар от новата Европейска комисия, който посещава България. И се надявам това първо посещение да не бъде последно. Много други представители на Европейския съюз ще идват тук, както и много българи ще пътуват по Европа. Всички трябва да общуваме помежду си, понеже всички сме едно голямо семейство.

Европейското семейство не би било пълно без България – и в политически, и в културен аспект.

Мисля си, че тук е мястото да обсъждаме нашето общо бъдеще, нашата обща съдба, нашата обща отговорност.“

Гържествено ПАНАЙОТ ПИПКОВ

1. Вър-ви, на-ро-де въз-ро-де-ни, към
 свет-ла бѣд-ина върви! С ки-жов-ността, таз си-ла
 но-ва, съд-ба-та си ти под-но-ви! В бор-
 ба-та си ти бе-ше сла-вѣ, о,
 влез в и-сто-ри-я-та веч. В ед-
 но със дру-ги-те сла-вя-ни кръ-
 сто-сай дух със о-гнен меч! Вед-меч!

Факсимиле от първата публикация на химна (сп. „Мисъл“, кн. 1 от 1892 г.) е отпечатано в бр. 16 на в. „За буквите“, 1990 г.

В дните пред 11 май 1901 г. учителят по музика в Ловешката гимназия Панайот Пипков спонтанно, по време на учебен час създава музиката към химна, която ръководеният от него църковен хор разучава и запява

Отново за буквите

Книгата „Случаят Ото Кронщайнер“ на Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“ във Велико Търново е съставена от авторски колектив на катедра „Българска литература“ при Филологически факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Причина за нейната поява бяха скандалните твърдения на австрийски учен Ото Кронщайнер, който на бърза ръка пожела да ни приобщи към Европа, като на международна конференция по българистика и в редица публикации горещо ни препоръча да си сменим азбуката, да захвърлим кирилицата като ненужна и овехтяла, за да влезем достойно в цивилизована Европа.

Тогава Академическият съвет на ВТУ реагира остро и със същия щедър жест, с който бе удостоен с почетното звание „доктор хонорис кауза“ почитаемият Ото Кронщайнер, му отне званието и реши да отпечата споменатата книга, която за кратко време се изчерпа – навярно заради своята злободневност. Не чухме българин, който да осъди постъпката на великотърновци – всеки се досещаше, че тук вече става дума не за никакви професионални или партийни интереси. Тук ставаше дума за името на България – който плюе срещу родината ни, да не чака смирение, а напротив – достоен отговор.

Е, добре, ами как да изоставим книжовните ценности, културно-историческото наследство, старобългарските манускрипти, новобългарската печатна книга на Софроний, Любен Каравелов и Петко Славейков; словото на Ботев, изящния стил на Вазов, великолепната сатира на Алеко Константинов, вълшебните звуци на Яворов, Дебелянов и Лилиев, житейската мъдрост и философските прозрения на Елин Пелин и Йовков, могъщата словесност на Емилиан Станев, Димитър Димов, Димитър Талев и на още десетки класици на българската литература! Как да си представим, че всичко това следва да се обърне на латиница, щото сме на крачка от Европа – вече с готов, подписан договор? Само че европейските институции знаят да ценят националната идентичност и ни признаха официално правото на кирилската азбука напук на всички скептични очаквания и „премудри“ слова. Щото един народ е достоен за уважение, ако отстоява своето – далеч преди търновци са го изrekli титаните на нашето Възраждане, които сътвориха Българския Великден от 1860-а, и сетне правиха комитетски мрежи и вдигаха въстания, и до последен дъх се бориха за съединението на българските земи, и вестници издаваха, и големи книги писаха – ама не на латиница. И никому не мина скверна мисъл за несъвършенствата на родното „А, Б“. Тъй че оттук насетне всеки да си знае своето – в Европа сме, единни сме по ценности, но суверенни по традиции.

Нашето си е наше, а това важи най-вече за българската кирилска азбука, която отглеждаме като най-свидна рожба.

Лъчезар Георгиев

Да прибавиш труд към труд

Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към БАН

Проф. Васил Райнов

Навръх 11 май се навършват 63 години от създаването на Института за български език, който от тази година носи името „Проф. Любомир Андрейчин“ в чест, в памет, уважение и почит към чл.-кор. проф. д-р Любомир Андрейчин, ръководител на института от 1957 до 1975 г., учен, който остави незабравима диря в изследванията за българския език и който изгради учениците и следовниците си пиетет към българския език.

Институтът за български език „Проф. Л. Андрейчин“ е не само най-старият институт на Българската академия на науките; това е научният център, където българският език се изследва многоаспектно – в синхронни и диахронни разрези, като диалектно и книжовноезиково разнообразие, като езикови контакти в съпоставителен и сравнителен план.

Институтът е водещото и координиращото звено, което определя националната езикова политика и установява контакти с чуждестранни институции, които се интересуват от проблемите на българския език. На базата на огромен материал от основните текстови източници на българския език, съхраняващи се в архиви от национален характер и в електронни корпуси, в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ се разработват проекти с национално значение

Списание „Български език“ започва да излиза от 1951 г. под редакцията на чл.-кор. проф. д-р Любомир Андрейчин. От 1984 г. е научен орган на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. През периода 1975-1987 г. главен редактор е акад. Вл. Георгиев, до 2003 г. – акад. Валентин Станков, а след кончината му – от 2004 г. – ст.н.с I ст. Вл. Мурдаров, дфн. Формулирало в началото като цел да повишава езиковата култура на обществото, списанието днес публикува стойностни теоретични и практически изследвания върху българския език.

– речници (едноезични, двуезични, етимологични, исторически, правописни, фразеологични, диалектни, речници на старобългарския език и др.), граматика (фонетика, морфология, синтаксис), атласи на българските диалекти, съпоставителни граматика и др.

С включването на България в евроинтеграционните процеси значимостта на института изпъкна тъкмо като средище, където се съхранява българската идентичност и уникалност със средствата на съвременната лингвистика. Тази позиция на Института е заложена идейно още през 1869 г. с основаването на Българското книжовно дружество в Браила, което далновидно определя необходимостта от обработка и усъвършенстване на българския език, от разкриване и представяне на богатството на народните говори и старата книжовна традиция, първо, защото езикът е изначална национална опора и, второ, за да може всеки да се ползва от него.

В Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ се изследва и описва съвременният български книжовен език – неговата звукова система, граматика и лексика, неговата история, кодифицират се нормативните му правила и се подготвят официалните справочници за правопис, правоговор и пунктуация, необходими за писменото общуване (вж. „Нов правописен речник на българския език“, С., 2002).

Ние разработваме теоретични въпроси на семантиката, лексикологията и лексикографията, тъй като институтът е своеобразен национален център за подготовка на речници на българския език: многотомният тълковен „Речник на българския език“ включва словното богатство от последните 200 години, ексцерпирано от художествени, публицистични, научни и пр. текстове. Неговият 12 том излезе преди по-малко от месец.

Издирването на старобългарски и среднобългарски писмени паметници и публикуването им с критични коментари, лексикологичното и лексикографското изследване на историята на българския език от X до XIX век е друга специализирана област от дейността на специалистите от института: „Старобългарският речник“ (1999) представя думи от кирилски и глаголически паметници от IX – XI век. В заключителен стадий е работата по издаването на „Речник на произведенията на Патриарх Евтимий“.

В института се намира и главният център за изследване на българските регионални диалекти на всички равнища. Научно-изследователската продукция е ориентирана изцяло към трудове, които решават езикови проблеми

от национално значение: от такъв характер е уникалното издание на „Български диалектен атлас“ (2001).

Сложната проблематика на възникването на думите и формите в българския език, чието изясняване минава през разкриването на връзките на българския език с други езици – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски, също е сред приоритетните проекти. Работата по издаването на „Български етимологичен речник“ (1971) – фундаментално издание с национално значение, продължава и днес. Проучват се и се изследват собствените имена на територията на цялото българско езиково землище.

Теоретичните проблеми на формалното описание на езика, формалният анализ на езика, търсенето и извличането на информация, създаването на компютърни речници са част от проектите, чрез които се извършва преходът към новите технологии при лингвистичните разработки.

Балансът между традиция, съвременно състояние и перспективи на развитие се търси в аспекта на езиковото планиране и социолингвистичните процеси, свързани с глобалните реалности и европейската езикова политика. Търсят се езиковите прояви на манталитета, на езиковото общуване, на етнографията при комуникацията. Етнолингвистичното гледище е насочено към значимите културни феномени от традиционната култура на българите, към културната семантика и стереотипите, към специфичните за българското общество в миналото и днес форми и средства на общуване.

Изследването на българския език е комплексно явление. Този феномен на уникален национален етноезик на българите с най-стара за славянските езици книжовна традиция може да се проучва цялостно от колективи, които работят върху основни трудове, необходими за културното развитие на нацията.

Така Институтът за български език „Проф. Л. Андрейчин“ чрез дейността на сътрудниците си извежда уникалните български приноси, показва националните традиции, като ги приобщава към общочовешките културни ценности. По този начин се включва в развитието на световната наука; нещо повече – съдейства за умножаване на духовните ценности на нацията, сред които водещи са езикът и културата на България.

Директорът на института проф. Васил Райнов е доктор на науките – автор на повече от десет монографии в областта на общото езикознание, теорията на комуникацията, психолингвистиката, философията на езика:

Приноси за българската духовна пробуда

Печатарите арменци в Цариград през Възраждането

Доц. д-р Петър Парижков

През втората половина на XIX в. в Цариград работят 7 печатници – собственост на арменци. Те издават общо 202 български книги, с което принасят неограничени заслуги за просвещението на българския народ, за неговото национално самосъзнание.

В печатницата на А. Минасиян (Минасов, Минасоглу), снабдена с нов български граждански шрифт, се печатат вестниците „Гайда“, „Македония“, „Право“ и сп. „Зорница“; книгите „Психология или душесловие за децата“ (3 изд., 1861) и „Нещо за безкнижните човеци“ (4 изд., 1862) от Ботйо Петков – бащата на Христо Ботйов, и др. Според акад. Никола Начов в нея са отпечатани общо 83 български книги.

Печатницата на Агоп Х. Бояджиян, изучил типографския занаят в Америка, „изважда на свят“ 21 български книги.

Един от най-изтъкнатите представители на арменската колония в Цариград е Тадей Дивитчиан

продават по градове и панаири.“

Тадей Дивитчиан общува и има съдействието на Неофит Рилски, Найден Геров, Иван Богоров, Ботйо Петков, Сава Филаретов, Петко Р. Славейков, Тодор Бурмов – редактор на сп. „Български книжици“ през 1860-1862 г., на д-р Стоян Чомаков – един от ръководителите на църковно – националната борба, на Гаврил Кръстевич и др.

През 1844 г. Тадей Дивитчиан става стопанин на първата българска печатница в Цариград „Славяно-болгарска типография – Трудолюбивата пчела“, основана през 1842 г. Първоначално той е и леяр, и словослагател, и коректор, и печатар. Има само една дървена преса. Постепенно създава и буквoleyрна, снабдява

я с български, арменски, гръцки и френски букви от различни шрифтове – „църковни“, „граждански“, набавя американска пресмашина, оборудва ксилография, доставя прибори за клишета и стереотипия. Три наборни от-

се ценят и търсят. „Единственият издател на календарчетата – пише Илия Р. Блъсков – бе цариградският книгопечатар Тадей Дивитчианов“. Той отпечатва „Календар за 1867 редовна година. С предвещание на астронома Казимия“. В съобщение, публикувано във в. „Право“ (г. IV, № 38 от 15 септември 1869 г.), Тадей Дивитчиан напомня, че „всяка година са печаташе нашето годишно календарче, за което от две години насам бяхме преставали. Нъ ето сега пак захванах и за идущата 1870-та година напечатих. Ще са намира за продан в печатницата на Везир-хан № 200.“

Тадей Дивитчиан сам разпространява изданията си. Като пътуващ книжар посещава Русе, Ниш, Македония. Отваря своя книжарница и на Узунджовския панаир. „При нас често дохождаше пресипналият Тадей Дивитчиан – арменец, с когото баща ми добре се познаваше и от когото купувахме за продан в дюкяна си в Стара Загора календарчета и

Сградата на Робърт колеж в Цариград, открит през 1863 г. Първоначалният замисъл е в него да се учат гръцки и арменски младежи, но от 1868 г. преобладават българите. До 1878 г. образование в частното американско учебно заведение получават около 200 наши сънародници – бъдещия политически и културен елит на България след Освобождението

или Дивитчиан (1810-1878) – издател, печатар и книжар. Роден е в Цариград, „дето имал и къща“, както пише акад. Никола Начов, и продължава: „Много обичал българите. Доста е служил на нашата млада книжнина. До Освобождението името на дядо Тадея било доста известно в България, която в продължение на 30-ина години бил навред обиколил, до Галац, Ниш и в Македония дори. Почти всички цариградски българи лично познавали стареца; на мнозина българи печатари в Цариград е служвал и мнозина български книжари взимали от него на почак (т. е. със заплащане след продажбата – б. м., П. П.) по много книги, които разнасяли да

дела работят в нея и цех за подвързия, за да смогат да надвият на бързопечатната машина, взета от американски мисионери. През 1848 г. тук се печатат първите 19 броя на „Цариградски вестник“, редактиран от Иван Богоров.

До Освобождението Тадей Дивитчиан отпечатва 72 български книги от Ал. Екзарх, А. П. Гранитски, Ст. Робовски, Панарет Пловдивски и др. Издава „Буквар или начално учение за децата“ от К. Огнянович (1844), „Първичка българска словница“ от Ив. Богоров (2 изд., 1848), „Майчин язык“ на братя Кузман и Петруш Шапкареви (1874), както и други учебници, календари, брошури. В ония години календарчетата

други разни книги, между които и църковни – свидетелства в спомените си Атанас Т. Илиев.

Тадей Дивитчиан е автор и съставител на „Буквар или начално учение за деца“ (в 3 издания от 1859 до 1865). Дейността му в полза на българската кауза не остава незабелязана от турските власти. Той е арестуван, а печатницата му – затваряна. Но благодарение на неговите широки връзки с дипломатическите мисии на Русия, САЩ и други държави запазва типографията. Да извадим от забравата и да си спомним с признателност името и делото на арменския печатар, издател и книжар, заслужил за нашето духовно възрождение...

„Месецослов или календар вечний с рука пасхална неокончаема“ от Велко Р. Королев (1853), отпечатан от Тадей Дивитчиан

Съвсем по нашенски

Захари Стоянов

„Записки по българските въстания“

Рано сутринта, щом захвана да се развиделява, ние бяхме събудени от молитвувания глас на отец Кирила. Той беше се изправил до едно дърво с кръста в ръката и следваше да чете някои черковни молитви и правила, което ни напомни, че днес е денят на нашите народни просветители Кирил и Методий. В тая черковна службица взехме и ние участие, нелицемерно, разбира се. И далматинецът Стефо дори, който едва ли знаеше на кого паметта да слави днес на 11 май и който нямаше никакви причини да благоговее пред черковното слово на отец Кирила, се кръстеше набожно, съвсем по нашенски. След свършването на службата отец Кирил ни поздрави с празника...

Така се измина и тоя ден, славният за българския народ 11 май.

11 май в Диарбекир

Чирпанският учител
Янко Кочев

извърши в древния тука исторически храм на светите безсребърници Козма и Дамяна от двоица свещеници – един аравлянин и един българин, и от трима главни певци – един аравлянин, един българин и един грък. На богослужението присъствуваха всички заточени братя и след отпущане на службата изпе се в черковния двор похвална песен на Светите Кирил и Методий. Също тъй многолетствие за Н. И. В. Султана. Стечението от тукашните жители беше голямо, защото не виждали и не чували такваз наредба, и всички любопитни питаха какви са тези тропари и кондаци, що пеем...

В шест години разстояние откак се е основала тука първата българска колония, едва тая година имахме честта да празнуваме празника на нашите народни просветители Кирила и Методия. Богослужението на този ден се

Вестник „Македония“,
Цариград, 28 юни 1869 г.

За да я пребъде!

Кристализация на отечествената духовност

Проф. д.ф.н Ани Гергова

Идеята за подобна енциклопедия е отдавнашна. По повод на Международната година на книгата - 1972, двамата с покойния вече проф. Божидар Райков подготвихме проект за написване на нейната история. При обсъждането в тогавашния Комитет за печата акад. Петър Динеков настоя, че преди многотомно монографично изследване е необходима енциклопедия, която да събере емпиричен материал, да „избистри“ виждания и концепции. И преди това настоятелно предложение, и през следващите десетилетия бяхме свидетели и ползвахме ред чуждестранни специалисти в тази област енциклопедии – на френската и полската библиология, на светското и руското книговедение, на англо-американските Library and Information sciences. Когато във Философския факултет на Софийския университет бе обособена самостоятелна специалност по библиотечно-информационни науки, преподавателският състав прегърна идеята за енциклопедията, превърна се в ядро на обсъжданията за нейния състав и насоченост. Най-близки съратници още в началния етап на работата станаха колегите от Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, поощрени от директорката проф. Боряна Христова. До завършването на подготовката за издаване – при подбора на илюстративните материали – те останаха предани на делото. Предани останаха и онези „ранни“ защитници на енциклопедията, между които специално споменаване заслужава д-р Живко Станкулов.

Съзряването на плода „Българска книга“ започна с намирането на авторско покритие за набелязаните 1300 енциклопедични рубрики. Принципът, който възприех като съставител, беше да бъдат поканени лица, доказали компетентност с публикационно и професионално обществено присъствие. Чест прави на всички вас – авторите, убедеността, с която поемахте своите задачи. Вие създадохте градивото на „Българска книга“. Вие положихте старание във вашите проблемни статии, аналитико-информативни обзори, персоналии и справки да разглеждате въпросите концептуално и контекстуално – на фона на световните книжовни процеси и в широк исторически план. Не бих могла сега поименно да ви благодаря, защото сте над 80 на брой, но всеки, взел в ръце „Българска книга“, ще разпознае вашия принос по подписаните с инициалите на имената ви енциклопедични материали, а при желание ще ги дешифрира чрез приложения във встъпителната част списък. Тук е мястото да спомена, че неподписани са единствено справките за съвременните български издателства, изготвени чрез анкета, про-

ведена от ISBN Агенцията към Народната библиотека с ръководителка н.с. Татяна Дерменджиева и съгласувана с Асоциацията на българските книгоиздатели.

Ето авторския състав:

- за научните области, свързани с книгата – проф. Боряна Христова, доц. Татяна Янакиева, ст.н.с. I ст. Светлина Николова, проф. Аксиния Джурова, акад. Васил Гюзелев, доц. Адриана Нейкова, доц. Симеон Недков;
- за издателското дело, книготърговията и печатарството – доц. Петър Парижков, д-р Росица Сарджева, доц. Алберт Бенбасат;
- за изкуството на ръкописната и печатната книга – ст.н.с. II ст. Елисавета Мусакова, д-р Живко Станкулов, ст.н.с. II ст. Ирина Гернова, д-р Доротея Соколова;

ст. Жак Ескенази, проф. Надя Данова.

Обработените на компютър от докторантката Антоанета Преславска над 1000 стандартни страници трябваше да бъдат подложени на научна редакция. Доц. Татяна Янакиева и гл. ас. Мария Капитанова, взрели поглед в компютърния екран, възискателно и упорито се трудиха, за да стигне енциклопедията до издателството.

Директорът на издателство „Пенсофт“ Любомир Пенев сам избра отговорността и риска с нашето сложно и скъпо струващо издание. Той поддържаше контакти със специалността „Библиотечно-информационни науки“ на СУ „Св. Климент Охридски“. Ангажира се да гарантира публичността и подготовката за печат. Привлече като художник

Добрейшово евангелие
Среднобългарски ръкопис (XIII в.)

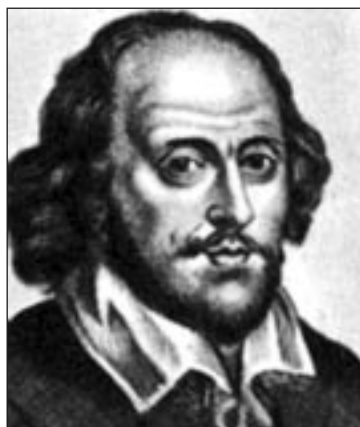
- за библиотеките, библиографията, за библиотечните и информационните знания и процеси – доц. Красимир Петков, доц. Александър Димчев, доц. Нина Шуманова, доц. Мария Младенова, ст.н.с. II ст. Александра Дипчикова, ст.н.с. Елена Янакиева;
- за грамотността, четенето и социологическите изследвания – доц. Красимира Даскалова, доц. Милена Цветкова, д-р Константин Недкова;
- за правните и икономическите аспекти на книгата – д-р Емил Лозев, доц. Петранка Филева, доц. Иван Евтимов;
- по въпросите за книжовните взаимодействия с други народи и чуждото присъствие в националния книжовен фонд – ст.н.с. I ст. Стоянка Кендерова, проф. Донка Петканова, ст.н.с. II ст. Николай Аретов, ст.н.с. II

и оформител уважавания професионалист Жеко Алексиев, а като редактор – опитната Парка Атанасова. Признателна съм за амбицията и старанието, вложени от тях по време на едногодишната „тъкачница“ на трикратно преглеждане и подготовка на предпечатния продукт.

И накрая ще ми разрешите да споделя нещо лично. Днес е Спасовден, по християнски назован Възнесение Господне. Това е именният ден на моята покойна майчица. Посвещавам своя труд на преданите си родители, на които дължа признателност и почит. Убедена съм, че всички ние, верни на традициите на българската книга, днес се прекланяме пред достойните си предци, дали своя дан, за да я пребъде!

Слово при представяне на енциклопедията в Соф. у-т, 20 май 2004 г.

Световен ден на книгата и авторското право – 23 април

Уилям Шекспир

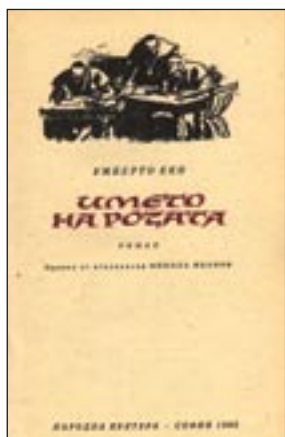
Мигел Сервантес

На тази дата през 1616 г., в един и същи ден са починали великите писатели Уилям Шекспир и Мигел Сервантес. Това е и денят, в който са родени двама от класиците на XX в. Владимир Набоков (през 1899 г.) и Морис Дрюон (през 1918 г.). По света се празнува благодарение на ЮНЕСКО, но произхожда от Каталуня, Испания, където на същата дата почитат св. Георги Победоносец и всяка продадена книга е съпроводвана от дарена роза.

В България се чества от три години.

Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ уреди кръгла маса на тема „Съдбата на българската книга“. В нея взеха участие директорът на Националния център за книгата към Министерството на културата и туризма Игор Чипев, директорът на Агенция за авторско право към министерството, доц. Алберт Бенбасат, издатели и библиофили.

Обсъжданията води проф. Ани Гергова.

„Поразен съм от графическото съвършенство на старобългарската азбука. Нейната символика – триъгълник, кръг, кръст – не може да бъде случайна.“

Умберто Еко

Съюзът на преводачите в България и правителството на Република Италия наградиха Никола Иванов за цялостно творчество като преводач през 2004 г.

Първата в света

Крупно дело на Института за литература при БАН

Три десетилетия изминават от възникването на идеята до отпечатването на последния том на Кирило-Методиевската енциклопедия. Това постижение на българската наука е многозначително явление в съвременния духовен живот. Колектив от над сто специалисти в областта на средновековната култура – филолози, историци, археолози, изкуствоведи – работи вдъхновено години наред.

Първоначалната инициатива принадлежи на известния български езиковед, литературен историк, археограф и палеограф Христо Кодов. Идея за подобно дело, което да се осъществи с широко международно участие, е имал само австрийският славист проф. Франц Загеба (1912–1977). Словникът на енциклопедията съдържа повече от 950 заглавия. Част от материалите са набавени от чуждестранни книгохранилища по време на специализации и командировки.

Научно-организационен цен-

тър на изданието е Секцията по стара българска литература в Института за литература. Обогатяването на словника, на съдържанието на статиите и библиографията към тях в процеса на работата налагат материалът да бъде издаден в четири вместо в предвидените най-напред три тома.

Главни редактори:

Петър Динев (том I и II),
Лиляна Грашева (том III и IV)

Редактори:

Ана Стойкова, Екатерина Дограмаджиева, Климента Иванова, Лиляна

Грашева, Светлина Николова, Стефан Кожухаров

Редакционна колегия:

Боню Ангелов, Димитър Ангелов, Станчо Ваклинов, Велчо Велчев, Емил Георгиев, Лиляна Грашева, Петър Динев, Екатерина Дограмаджиева, Иван Дуйчев, Климента Иванова, Христо Кодов, Стефан Кожухаров, Куйо Кувев, Иван Леков, Кирил Мирчев, Дора Мирчева, Светлина Николова, Ана Стойкова

Библиографска редакция

Ана Стойкова

Енциклопедична редакция:

Мария Елевтерова, Петрана Колева

Подбор на илюстрациите:

Димитринка Димитрова, Марина Йорданова

Художници:

Борис Драголов, Данаил Донков

Изданието е осъществено от Академичното издателство „Марин Дринов“ (том първи, трети, четвърти) и от Университетското издателство „Св. Климент Охридски“ (том втори).

Димитър Хоматиан

„Охридска легенда“

Кратко житие на св. Климент Охридски

Изобретил и други форми на буквите за по-голяма яснота от ония, които изнамерил мъдрият Кирил.

С тях написал цялото боговдъхновено Писание, похвални слова, жития на свети мъченици и преподобни и свещени песни, на които с усърдие научил по-способните си ученици, а достойните от тях издигнал до свещенически сан. Така чрез собственото си усърдие превърнал варварския и див народ в свят народ, като извършил апостолско дело, и заради това бил удостоен с апостолска благодат.

Когато пък настъпило времето на неговата смърт, той смесил последните си прощални думи с наставления и напътствия, помолил се за паството си, което скърбяло безутешно и не можело да понесе загубата и лишението си от добрия пастир, и се преселил с радост при Бога, когото силно желал.

(XII в.)

Св. Методий и Св. Кирил

Стенопис в базиликата „Сан Клементе“ – Рим (IX в.)

Илюстрацията е поместена в том 3 (П-С)

Хиляда руски книги

Неизвестна библиография за делото на Св. св. Кирил и Методий

В личния архив на видния библиотековед, филолог и преводач акад. Стоян Аргиров се съхранява ръкопис на непубликувана библиография, озаглавена „Библиографич[еский] указател на книги, брошюри, журналенни статии о первоучителях св. Кирилла и Мефодия за 1800-1900 год“ [НБКМ – БИА, ф. 287, а. е. 28, л. 65-136]. Тя е подготвена от Благой Д. Томев (1872-1932) и Иван К. Сапунаров (? - ?). Двамата са автори на няколко руски учебни и справочни издания; изглежда са русисти по образование и опитни

библиографи. През 1910-1911 г. Томев води рубрика „Книгопис“ на сп. „Демократически преглед“. Повече данни за живота и творчеството на съставителите засега не са известни; те не са включени в нито едно справочно издание.

Библиографията най-вероятно е поднесена на Ст. Аргиров за редактиране и се е подготвяла за печат, тъй като на първия лист със съдържанието е отбелязано, че „работата е преписана на пишеща машина“. Ръкописът е във вид на тетрадка и се състои от 71 листа, изписани с красив почерк

от двете страни. Библиографските описания не са номерирани. Издирени и регистрирани са около 1000 заглавия на руски книги, брошури и статии. Те са систематизирани в следните тематични групи: I. Жития, [дума, която не се различава], трудове; II. Беседи, поучения и слова, речи; III. Службы, похвалы и пр.; IV. Стихотворения и гимны в честъ свята Кирилла и Мефодия; V. Праздненства; Разные учреждения имен светых Братъев; VII. Други библиографски трудове, посветени на делото на славянските първоучители.

Този научен труд е изключително ценен библиографски извор за медиевистите, тъй като отразява в своите страници с подробности, по-голямата част от руските публикации за целия XIX век.

Донка Правдомирова

КИРИЛИЦА – една от двете старобългарски азбуки. През X и XI в. се употребява едновременно с глаголицата. Постепенно кирилското писмо измества глаголическото и от началото на XII век е основно средство за буквено предаване на българска реч; от древна България то е пренесено в Русия и Сърбия, където през XI-XII в. възниква староруската и старосръбската книжнина. Оттогава насам с кирилица си служат всички православни славянски народности. В продължение на около 5 века (от края на XIV в. до 1859 г.) кирилицата е богослужебно и канцеларско писмо във Влашко и Молдова най-напред на славянската, а след това и на румънската книжнина. В началото на XVIII в. по нареждане на Петър I е отлята и т. нар. руска гражданска азбука въз основа на руско канцеларско писмо.

Старобългарската кирилица се състои от 24-те букви на византийското унциално писмо и от още 12 букви, създадени, за да бъдат отбелязани онези звукови особености на старобългарския език, които не са били присъщи на гръцкия език. Буквеното разнообразие на старобългарските кирилски ръкописи не се изчерпва с тези 36 знака, които са задължителни за всички паметници от X и XI в.

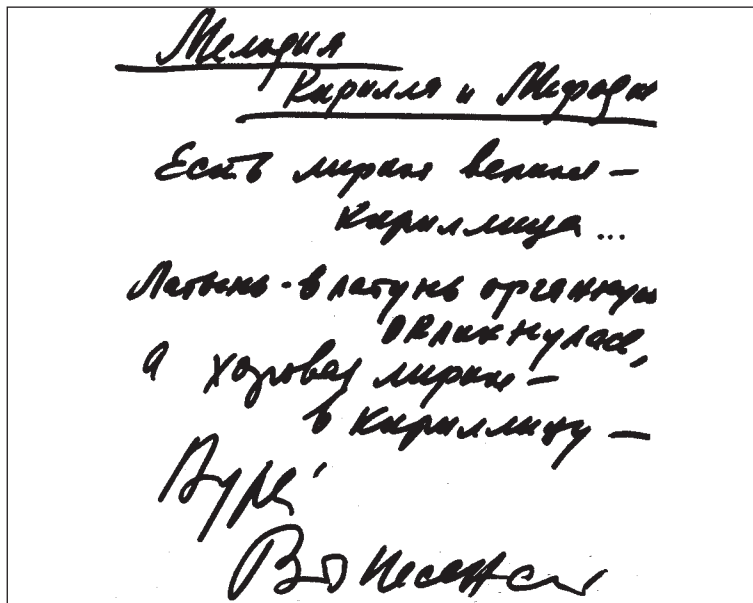
За авторството на кирилицата съществуват различни догадки, които могат да се сведат до три главни предположения: 1) че кирилската азбука е славянско писмо, създадено преди Константин-Кирил въз основа на гръцката азбука за културните нужди на българските славяни; 2) че кирилската азбука е дело на самия Константин-Кирил, на брат му Методий или на някои от преките им ученици и последователи; 3) че кирилската азбука е създадена въз основа на гръцката азбука по образец на глаголицата.

Иван Добрев
Том 2 (И-О)

Яков Крайков, „Часословец“, Венеция (1566)

Автограф на руския поет Андей Вознесенски за Кирило-Методиевския вестник
Отпечатан във в. „За буквите“ бр. 14, май 1988 г.

Глаголица и кирилица
Паметник пред Националния дворец на културата
в София. Скулптор Галин Малакчиев
Снимка: Антоанета Сърневска

И България си пази Кириловото наследство...

Прозренията на поета Владимир Башев

(28. VII.1935 – 19. XI.1967)

Той трябваше да закръгли 70-годишен юбилей, но нелепа случайност прекъсна живота му в младост и плодотворна възраст.

Модерен поет на своето време – време на първите космически полети и на съзиданието, Владимир Башев имаше чувствителни сетива и за грандиозния размах на епохата, и за човешката болка, за сълзата на майката, за изумителното чудо на зеления кестен върху градския тротоар. Вълнуваше го миналото на родината, съдбата на тревожната планета; у него отекваха ясно и остро конвулсиите и възторзите на Мирозданието.

Всичко, до което се докосваше, Владимир Башев превръщаше в завършени като кристал стихове с изящна форма. Дори традиционните теми и сюжети той извайваше оригинално, понякога спорно, но винаги с майсторство на откривател.

Поемата „Кирил против догмата“ възплъщава идеята за равноправие на езици и култури в градежа на съвременния свят.

Кирилицата вече влиза в Европа.

Какво великолепно потвърждение на далновидните прозрения, озарили поета!

Казват, че големите аксиоми на Историята стават действителност, когато ги повтори биенето на сърцето. Поезията на Владимир Башев продължава да отмерва пулса на времето, което ни принадлежи...

Петър Парижков

Съюзът на българските писатели свиква
МЕЖДУНАРОДНА ПИСАТЕЛСКА СРЕЩА
„Силата и слабостта на думите – 60 години след последната световна война“
София, 26 – 29 май 2005 г.

Владимир Башев

Кирил против догмата

откъси от поема

Защото ако тръбата издава неопределен глас,
кой ще се приготви за бой?

Из „Пространно житие на Кирил“

КОНСТАНТИН

Във килията безсънна насъбраното в сърцето
търси буква, търси образ, иска ясната си мяра.
Не е вяра всяка верност към разумното, което
в библиотеките прочел си, че завинаги е вяра.

Вяра е да го поемеш, да го вземеш в живи длани,
да направиш само стъпка, но да бъде по-нататък
и със зрелите си мисли като с опитни стопани
да го продължиш, защото подвигът не бива кратък.

И по пергаментата грапов боси тръгват и без капи
тридесет войника малки, оживяват като струни.
Императори беснеят, клетвено се кръстят папи,
писари преравят спешно стари свитъци и уни.

Триезичниците викат: непременно три езика!
Всичко друго е лукавост, всичко друго е нелепост!
Трите азбуки се вият като лоши три камшика.
Трите азбуки – три кули пред обречената крепост.

А се стичат под стените и легенди за юнаци,
и предания за битки, и предчувствия за нови.
Както войнът носи шлема – думите си имат знаци,
струпани в дебели книги, справедливи и сурови.

Те се вдигат от земята, те дъхтят на прясно жито
бистри като хладен ручей, сладки като медовина,
като меча гръмовити, като бързото копито
и летящи като облак над пробудена родина.

***

Триезичниците викат: непременно три езика!
Три съвсем, съвсем различни, а стоят в съюз един!
Твоята азбука тревожна в триединство ги повика
и опълчи срещу тебе, непокорен Константин!

По един – край раменете, третият стои пред тебе.
Тръгвай с двата си юмрука и с главата срещу тях.
Най-обмисленият подвиг в тази битка е потребен.
Милост към един от трите ще е съдбоносен грях.

И те виждам как пътуваш – ти пътуваш като слънце.
В глинени колиби лягаши, ставаши в златни градове.
И под лепената риза и под бронята – по зрънце.
Твоята азбука е чудо не за дни – за векове!

Тя не трябва да линее в гънките на пергаментата.
Съдено ѝ е да иде като в приказка далеч
и през единайсет века минала като легенда,
тя на бъдещите хора ще е най-добрият меч.

Изкован не от желязо, изкован от мисли силни,
не дъха за да посича, а да грабва този дъх,
да лъщи със остро тяло – път в щастливите години
и с един забит в звездите умен и примамлив връх.

Ето, че ти съществуваши, че присъстваши, че в кълбото
пътища един е пътят, в буйни клади проверен,
и до него тънка диря иде и от теб, когато
Философа са нарекли във далечния ти ден.

Там, във дъното на всичко, под копринената тога,
свлечена докрай от твоя безпощадно питащ пръст,
хората с очи видяха хилавия лик на догма
и очите се наляха със желание за мът.

И България си пази Кириловото наследство
против приказка двулична, против камък, в пазва скрит,
против истина невярна да се вдига като бедствие,
във юмрук да се събира – яростен и страховит.

Benedictus XVI

Новоизбраният римски първосвещеник
прие за патрон основателя на западното
монашество – покровител на Европа

Папа Бенедикт XVI (Benedictus, сиреч „благословен“) произнася благослов по време на своята първа меса на площад „Св. Петър“ в Рим, 1 май 2005 г.

Пресфото БТА

Новоизбраният папа Бенедикт XVI в своите първи изявления подчерта, че ще продължи усилията на папа Йоан Павел II за единение между Източната и Западната църква, както и за диалог с другите вероизповедания. Той поздрави православните християни за празника Възкресение Христово.

Насрочена е аудиенция на официалната българска делегация за Кирило-Методиевския празник в Рим, водена от президента на Република България Георги Първанов.

Ex oriente lux

Светлината на вярата идва от Изтока

Папа Йоан Павел II обичаше да повтаря горната древна сентенция – парафраза на евангелското повествование за Рождество Христово:

„Когато се роди Иисус в иудейския Йерусалим Витлеем в дните на цар Ирод, дойдоха в Йерусалим вълхви от изток, говорейки: Къде е новороденият юдейски цар? Понеже ние видяхме неговата звезда на изток и дойдохме да му се поклоним“.

В нашата съвременност – две хиляди години след появата на Христовата вяра – това придобива все по-обхватен смисъл.

С присъединяването на Румъния и България броят на православните християни в Европейския съюз ще нарасне четири пъти. В процеса на европейската интеграция се очаква западният и източният клон на християнството да обръщат по-малко внимание на онова, което ги разделя, и да наблегнат на общото културно наследство, което ги обединява в миналото. То започва с древно-римското право и древногръцката философия, които допринасят за стабилизирането на Византийската империя.

От особено голяма важност е еволюцията на православния възглед за демокрацията и гражданското общество.

Икона от Тревненската книжовна школа (XIX в.)

ПАПА ЙОАН ПАВЕЛ II

Енциклика

„Апостоли на славяните“

„Главно чрез учениците Кирило-Методиевата мисия се утвърди и разви най-вече в България.

Там благодарение на свети Климент Охридски възникнаха динамични центрове на църковен живот и кирилицата позна особено голямо развитие.

Оттам християнството беше пренесено в други земи, стигна през съседна Румъния до древната Киевска Рус и се разпротря по-късно и на изток от Москва.“

„Преводът на свещените книги, извършен от светите Кирил и Методий и учениците им, придаде културни качества и достойнства на старославянския литургиен език, който стана за векове не само църковен, но и официален, литературен и дори разговорен език на по-културните класи на повечето славянски страни и по-специално при всички източноправославни славяни [...]

В историческото развитие на източноправославните славяни този език има роля, равна на ролята на латинския език за Запада. Освен това той се запазва по-дълго – отчасти до XIX век, и оказва много по-пряко влияние върху формирането на националните литературни езици благодарение на тясното си родство с тях [...]

Тези заслуги за културата на всички славянски народи и всички славянски нации правят делото за разпространение на Евангелието, извършено от светците Кирил и Методий, постоянно присъстващо в историята на тези народи и нации.“

Кирило-Методиевският вестник подкрепя идеята горният текст да бъде поставен на официално място в София и сред руините на Преславската книжовна школа.

В. „OSSERVATORE ROMANO“:

„Учениците на свети Методий били подложени на преследване и разпръснати, но това позволило разпространяването на делото на двамата апостоли и в други славянски страни, където те пренесли книжовното и богослужебно наследство на Светите братя Кирил и Методий.

Заедно с двамата братя те съставят онова, което се нарича „Св. Седмочисленици“, сред които се откроява Методиевият ученик свети Климент, организирайки Българската църква и станал учител на този народ. Двамата славянски апостоли се завръщат днес отново при нас, увенчани с нов ореол и натоварени с нова мисия. Те трябва да бъдат над Европа, която ги зове като свои патрони.“

1 януари 1981 г.

Страница първа от джобното тефтерче на Васил Левски

Даскал Васил

Хората от карловското село Войнягово почитат Левски като най-близък родственик

Апостолът на българската свобода Васил Левски е почитан от Българската православна църква с монашеското си име йеродякон Игнатий. След като се включил в Първата българска легия в Белград, оглавявана от народния войвода Георги Раковски, на Великден 1864 г. той се разкалугерил, сам отрязал косите си пред приятели и решил да се посвети на учителското поприще.

На Гергьовден Левски се условил за учител в близкото до Карлово село Войнягово. Скоро спечелил обичта и на учениците си, и на по-будните младежи, и на възрастните. Учил децата на четмо и писмо, устройвал с тях игри и упражнения; събирал младежите и ги обучавал тайно на военен ред и гимнастика, препоръчвал да се набавят оръжия и боеприпаси. Даскал Васил поддържал връзки с бродещите в планините хайдути, посещавал Карлово и околните му селища, общувал с близки, приятели и съмишленици. Сблизил се с местна девойка на име Йова: зарекъл се да помисли за семейно огнище след като се освободи отечеството. След време признал пред нея: „Свободата закъсна...“.

Изминали две години и в началото на пролетта даскал Васил неочаквано напуснал селото. Повикан от Г. С. Раковски, той се озовал в Букурещ.

Когато войняговци узнали за гибелта на Даскала, местните жени захвърлили цветните си забрадки и дълго време го жалеели с черни кърпи като най-близък родственик. Жалели го и до днес!... А черковната камбана, помнят, в онези черни февруарски дни била цяла седмица.

На всеки Гергьовден в селото става събор. Старото училище възстановява възрожденските класни стаи. В тях има чин пясъчник, на който даскал Васил учил децата на кирилското писмо.

Храм „Събор на вси български светии“ в мемориалния комплекс „Васил Левски“ – Карлово

Посоки за одухотворяване

Кирило-Методиевски тропар в джобното тефтерче на Левски

Петко Тотев

Вицепрезидентът на Република България ген. Ангел Марин открива бюст на Васил Левски в Босилеград (Западни покрайнини), 5 март 2005 г.

Пресфотото БТА

Васил Иванов Кунчев от Карлово си купува джобно тефтерче някъде из Влашко. Младият българин дълго е гледал върху корицата думата *Agenda*, а вътре, след разгръщането на първото листче: *Notiz-Buch für Geschäftsleute jeden Berufs*. Като знаел за какво занятие ще му послужи тефтерчето и като е гледал едрата, четлива латиница, карловчанинът е замечтал успоредно да се появи нещо на кирилица точно срещу *Notiz-Buch*.

Дяконството помага за избора. Появява се тропарът на Светите равноапостоли от Солун, преписван през вековете от безброй не само български книжовници.

Така деловото *Notiz-Buch* в съседство с тропара на славянските първоучители отваря посоки и възможности да се обогатява латинската дума *agenda*. Тя означава „нещо, което трябва да се извърши“. А тропарът подсеща, че и най-всекидневните програми, делови срещи, неотложни задачи, предназначения, подсъщания имат и някакъв „надпрагматичен“ смисъл, както казваме днес.

Тропарът на светите равно-

*Ако апостолов
 единоправнии
 и словенских стран
 учителие,
 Кирилле и Методие
 богумудрии,
 Владикю всех молите,
 вся языки словенския
 утвердити
 в православии
 и единомислии,
 умирити мир
 и спасити души наши.*

апостолни братя в тефтерчето на Левски е единственият спокоен запис, може да се каже – и калиграфски. Старателно изписаната кирилица е връзката с безброй книжовници, пренесли Словото през цели векове – въпреки опонентите на Черноризец Храбър, които и досега не се уморяват да питат:

„А защо са славянските книги?“

Няма как да не си спомним най-храбрия защитник на равноапостолното Кирило-Методиево дело – преславския Черноризец, когато виждаме тропара на солун-

ските първоучители на славяните между латинската дума *agenda* върху корицата на тефтерчето и немското *Notiz-Buch* на първата вътрешна страница. Славянската молитва – ръкописна, спокойна – излъчва мир, миролюбие, светлина за всички, надежда за разбирателство на езици и народи. Пред нашите очи се променят и *agenda*, и *Notiz-Buch* в широките хоризонти на новите времена. *Agenda* пак напомня „онова, което трябва да се прави“, а тропарът вече пази предстоящото дело от снижения и стеснени тълкувания. И *Notiz-Buch*, напечатано с акуратен немски шрифт до ръкописния тропар, е по-друго напомняне и самонапомняне.

Още преди страниците на тефтерчето да се изпълнят с думите и цифрите на апостолското хождение по мъките на всеобщото проглеждане, и *agenda*, и тропарът, и *Notiz-Buch* са образували небивала сплав, чрез която „навсякъде и никъде“ се отварят посоки за одухотворяване на всяко човешко дело, на всяка лична и обща цел.

Вграждане в Европа

На Хълма на гарибалдийците в Рим
бе открит паметник
на Капитан Петко войвода

Никола Инджов

Знаменитият град Рим подари на всички българи и особено на нас, тракийците, едно върховно изживяване.

Когато съзряхме на Хълма на гарибалдийците изваян в мрамор нашия герой, апостол и светец Капитан Петко войвода...

Когато чухме националните химни на България и на Италия в негова чест...

Когато видяхме държавните знамена на България и на Италия, сведени пред него...

Сълзи на вълнение осветиха българските очи и ние почувствахме, че в този тържествен момент - 12 часа на 2 декември 2004 г. - Вечният град приема за свой вечен поданик Капитан Петко войвода!

Вечният град приема името му, така както в средновековното минало хиляди италианци, докоснати от богомилското учение, са продължили до наши дни родовете си с фамилии Булгарини или Булгарели, а десетки поселища и днес напомнят със своите названия оная епоха, останала и в топонимията на Италия.

Вечният град приема неговото дело така, както папа Адриан Втори прие някога донесените от Кирил и Методий църковни книги, написани извън триезичната догма с буквите на нова световна азбука - славянската, и ги обяви за свещени.

Вечният град приема мраморния му облик така, както в базиликата „Сан Клементе“ при нетленния прах на първоучителя Свети Константин-Кирил Философ и превърна криптата с неговия гроб в едно от светилищата на паметта и духа.

Вечният град приема неговите наследници, сподвижници и продължители така, както прие в дружината на Джузепе Гарибалди беззаветни борци за свобода и човешки правдини от всички краища на Италия и от други народи, най-много българи.

В слънчевия декемврийски ден от историческия хълм се откриваше просторна панорама на Рим и пристигналите от България можеха да обгърнат с поглед прекрасните урбанистични пейзажи в подножието на висотата. Но навярно и паметникът на българина се виждаше от всички знатни точки на италианската столица. От Колизея, от монумента на Ромул и Рем, от фонтана „Треви“, от Площада на републиката....

Сега ние знаем, че паметникът на Капитан Петко войвода се е виждал от италианския парламент, защото редица депутати,

Президентът Георги Първанов и председателят на Съюза на тракийските дружества в България Костадин Карамитрев

членове на Интерпарламентарната група за приятелство с България, подготвиха обществото да възприеме тракийската идея за монумента.

Виждал се е паметникът и от римската община, защото сточниците власти оказаха благородно съдействие в нашето дело.

Виждал се е паметникът и от художически ателиета и писателски кабинети, защото има италиански художници и писатели, посветили перо и четка на общия ни гарибалдийски герой.

И заради всичко това мога да кажа, че на този незабравим ден паметникът на Капитан Петко войвода бе открит не просто като част от мемориала на Гарибалдийския хълм.

Трябва да осъзнаем, че чрез мраморното си изваяние Капитан Петко войвода бе вграден в Европа!

Вграден бе в европейското съзнание за приноса на България в

Орфеева песен звучи сред Рим

Пресфотото БТА

борбите за свобода и човешки правдини.

Вграден бе в общото европейско минало като опора на общото европейско бъдеще.

Вграден бе във философията на съвременния европейски живот.

Джузепе Гарибалди

Почит към Апостола

Досега Фондация „Васил Левски“ е поставила бюстове на Апостола на следните места по света:

1996 г. Пред българското посолство във Вашингтон. Скулптор Владимир Гиновски.

1997 г. В с. Твърдица, Молдова. Скулптор Валентин Старчев.

1998 г. В Буенос Айрес, Аржентина. Скулптор Михаил Шапкарев.

2000 г. В град Лас Бреняс, провинция Чако, Аржентина. Скулптор Росица Мишева.

2000 г. В парка „Херастрау“, Букурещ, Румъния. Скулптор Жеко Спиридонов (копие на първия паметник, издигнат през 1913 г. във Варна).

2003 г. В българските културни центрове в Одеса, Украйна и в Будапеща, Унгария. Скулптор Цветослав Христов.

2004 г. Пред генералното консулство на Република България в Солун, Гърция. Скулптори Иван и Людмил Блажеви.

2005 г. В град Босилеград, Западни покрайнини, Сърбия. Скулптор Росица Мишева.

Предстои да се открие бюст в град Бердянск, Приазовието, Украйна. Скулптор Росица Мишева.

Паметни плочи в Румъния са поставени в Гюргево (1996), в Турно Мъгуреле (1997) пред Българската църква, където е било и Българското училище, в Букурещ (1999).

В Украйна пред гимназията в Болград е поставена паметна плоча на Георги Раковски.

Тачат Левски и в Патагония

Делото на Апостола е познато и сред българите в най-южната част на Аржентина – провинцията Чако, област Патагония. Там са се заселили емигранти напуснали родината след Илиндеското въстание, които с много труд и постоянство са облагородили дивата степ.

Неотдавна в столицата Буенос Айрес бе открит бюст на Левски. Предстои да бъде открит втори негов бюст в град Лас Бреняс.

Образ на Св. Александър Невски върху камбана от едноименния храм

Александър Невски (1220–1263). Новгородски княз, пълководец и дипломат. На 15 юли 1240 г. разгромява шведите при Нева, а на 5 април 1242 г. - немските рицари върху леда на Чудското езеро. Покровител на цялото православно войнство.

Трети март във Висшето училище

В навечерието на националния празник Трети март студенти и преподаватели от СВУБИТ се срещнаха с публицистката Калина Канева, изследователка на вековната българо-руска взаимност, и полковник д-р Петко Йотов, началник на Националния военноисторически музей в София.

„ДА! ДА СЕ ОСВОБОДИ БЪЛГАРИЯ!“

Резолюция на император Александър II върху писмена декларация на Руската православна църква с настояване Русия да обяви война на Турция.

В Освободителната война Русия мобилизира над един милион войници и офицери и участва със 180-хилядна армия. Около Плевен се сражават и 35 000 румънски войници.

Българското опълчение наброява 7 500 души.

Братята Евлоги и Христо Георгиеви през есента на 1876 г. осигуряват чрез полковник Иван Кишелски изграждането на могъща разузнавателна мрежа. Българи подпомагат руската армия при преминаването на Балкана, което се смята за невъзможно от западни военни специалисти.

За свободата на България загиват 97 000 руски войници и офицери от десет националности, а 100 хиляди са ранени или изчезнали безследно. В боевете падат убити 3 000 българи.

Казакът Михаил Трофимович тръгва на война със седемте си синове на седем коня на собствена издръжка.

Днес у нас има около 500 руски паметника от войната. Според поверие онзи, който руши паметник на човек или на куче дори, скоро ще копае гроб на свой близък.

В Националния военноисторически музей се съхраняват над милион експоната и архив от 244 000 фондови единици. Открива се нова експозиция.

„Вечната участ на хората от нашия англосаксонски свят е да допускат грешка, когато оценяват събития като тази война само от чисто практически цели и да не възприемат събития, определени от по-високи нравствени и хуманни подбуди.“

Дж. Макгахан – в. „Дейли нюз“, 17 април 1877 г.

И всех падших на поле брани

Осем десетилетия от освещаването
на Патриаршеския катедрален храм
„Св. Александър Невски“

На националния празник Трети март Българският патриарх Максим отслужва благодарствен молебен в памет на загиналите в Освободителната руско-турска война

Премиерът Симеон Сакскобургготски чете „Символ верую“

На 23 ноември м.г. – храмовия празник на Патриаршеската катедрала „Св. Александър Невски“, Негово Светейшество Българският патриарх Максим отслужи тържествена света литургия. В съслужение участваха Оренбургският и Базулукият митрополит Валентин, високопреосвещените митрополити на Българската православна църква - Видинският митрополит Дометиан, Русенският митрополит Неофит, Варненският и Великопреславският митрополит Кирил, Плевенският митрополит Игнагий, Старозагорският митрополит

Галактион, Ловчанският митрополит Гавриил, Доростолската катедрала „Св. Александър Невски“, Негово Светейшество Българският патриарх Максим отслужи тържествена света литургия. В съслужение участваха Оренбургският и Базулукият митрополит Валентин, високопреосвещените митрополити на Българската православна църква - Видинският митрополит Дометиан, Русенският митрополит Неофит, Варненският и Великопреславският митрополит Кирил, Плевенският митрополит Игнагий, Старозагорският митрополит

- председател на църковното настоятелство на храма и главен секретар на Светия Синод, свещеник Александър Карягин - председател на Руския храм „Св. Николай“ в София, свещеник Нелуц Опря от Румънската църква, столични свещеници, протодякон Стефан Марков, протодякон Л. Братоев и дякон И. Иванов.

Министър-председателят Симеон Сакскобургготски прочете Символа на вярата. Проповед произнесе архимандрит Наум.

Предстоятелят на Българската православна църква патриарх Максим направи официално поздравително обръщение. Митрополит Валентин сърдечно честити празника от името на Светейшия Руски патриарх Алексий II и поднесе в дар икона на Христа Спасителя. В отговор Негово светейшество подари икона на свети Йоан Рилски.

Сред официалните гости бяха вицепрезидентът ген. Ангел Марин, доц. Иван Ж. Димитров, директор на Дирекция „Вероизповедания“ при Министерския съвет, посланикът на Русия у нас Анатолий Потапов и папският нунций монсиньор Джовани Леанца.

Единоверци

Висока награда за Патриарх Максим

Патриарх Максим и Патриарх Алексий II в приятелски разговор

градата. Два пъти в тази зала са звучали български имена - на президента Георги Първанов през 2003 г. и на патриарх Максим през 2005 г.

Лауреати на фонда са Блаженейшият Патриарх Антиохийски и на целия Изток Игнатий IV, Блаженейшият папа и патриарх Александрийски и на цяла Африка Петър VII (трагично загинал над Атонския полуостров), Блаженопочившият патриарх Йерусалимски и на цяла Палестина Диодир I (посмъртно), Техни

Официалната българска делегация с Патриарх Алексий II

Наградата „За изключителен принос в постигане на единството на православните народи“ се присъжда от Международния обществен фонд „Единство на православните народи“ на държавни, религиозни, политически и обществени дейци, а също и на дейци на културата, на държавни глави, на правителства и парламенти, на глави на Православната църква, на изтъкнати представители на деловия свят, на представители на организации и на религиозни обществени движения за значителен принос в духовното и културното единение на православните народи, в изграждането на трайни и стабилни икономически и политически връзки между държавите, исторически формирани в контекста на източнокристинянската традиция, за утвърждаване на високите норми на християнския морал в живота на православното общество. Годишно наградите са не повече от пет и всяка от тях имат конкретен паричен израз.

Всяка година на 21 януари в тържествената обстановка на

Елисавета Миленова пред кирилицата в Св. Даниловския манастир – резиденция на Патриарх Алексий II

концертната зала на московския храм „Христос Спасител“ председателят на Попечителския съвет на фонда Негово Светейшество Патриарх Московски и на цяла Русия Алексий II и президентът на фонда награждават лауреатите на на-

светейшества Сръбският патриарх Павле и Българският патриарх Максим.

В групата на държавниците са президентите на Русия, Беларус, Гърция, България и Естония.

Елисавета Миленова

Образ на княз Борис I върху камбана от храма „Св. Александър Невски“

Международният обществен фонд „Единство на православните народи“

Създаден е през 1995 г. по благословение на Негово Светейшество Алексий II, Патриарх Московски и на цяла Русия, и действа под неговото лично попечителство с основна цел подкрепа на всеправославното единство. Фондът оказва сериозна подкрепа на дейността на Интерпарламентарната асамблея по православие, чийто център е в парламента на Република Гърция, и в която членуват парламенти на повече от 20 страни.

Президент на фонда от учредяването му е Валерий Аркадиевич Алексеев, доктор на философските науки, професор в Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“, член на Комисията по въпросите на религиозните обединения при правителството на Руската федерация, съветник в Интерпарламентарната асамблея по православие, съветник на председателя на Руската дума.

Основно направление в работата на фонда е съдействие на православните църкви в тяхното духовно и социално служене. Фондът има свои представителства и отделения в Украйна, Беларус, Сърбия и Черна гора, Гърция, Молдова, Израел.

През 1998 г. с благословието на Негово Светейшество Българския Патриарх Максим Международният обществен фонд „Единство на православните народи“ откри свое представителство и в България. Оттогава се реализира програма, подкрепяща дейността на Българската православна църква, на православната общественост в България. Екипът на представителството работи в тясно взаимодействие със светите митрополии на Българската православна църква, с неправителствени организации, с органите на местната власт и с правителството на Република България.

Ръководител на представителството в България е г-жа Елисавета Миленова, народен представител в 36-ото и 37-ото Народно събрание на Република България и съветник на президента Георги Първанов по религиозните въпроси.

От 2004 г. в България започна да функционира детско-юношески духовно-оздравителен център „Елеон“ в гр. Бяла, Варненска и Великопреславска епархия, който е изграден със средства на фонда.

Керамичен буквар
Преславска книжовна школа
(X в.)

АЗБУЧНА МОЛИТВА

Константин Преславски

Аз слово молитвено Богу въздавам:
Боже на всякоя твар и създател на
Всичко незримо и зримо, аз моля те,
Господа-духа прати, животворния,
Да вдъхне в сърцето ми слово, което
Еднакво ще бъде от полза на всички,
Живеещи вярно по твоите закони.
Законът ти, Боже, е ярък светилник
И лъч светлина е за всеки по пътя
Към свящото слово и твойта награда.
Лети към възход и славянското племе.
Молитвите кръстни за твоята милост
Навред се разнасят. Ръце аз въздигам.
О, Боже, дари ме със слово пространно
Премъдрите твои дела да опиша.
Разсей ми скръбта, превърни я във радост.
Със мисъл и ум ме дари херувимски.
Трисветите стъпки на двамата братя –
Учители наши, аз следвам сега. И
Факел ще сторя словата евангелски,
Хвала ще въздам на пресвятата Троица.
Цени и възпява я всякоя възраст –
Чеда и бащи, беловласи и млади.
Широко отворил очи, се въздига
Щастливо с възхвали народ нов и ето –
Юдол доброцветна на бъдеще светло
Яснее пред него сега и вовеки.

Амин!

Превод от старобългарски

Иван Харалампиев

Проф. д.ф.н. Иван Харалампиев е ректор
на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

Със златно покритие

Монетните изображения на първоапостолите

Ст.н.с. д-р Христо Харитонов

Монетите като официозни отразяват значими исторически събития и официалната позиция към тях на държавата или владетеля, създали тези монети.

В потвърждение са изображенията на Светите братя Кирил и Методий. Епохалното значение на делото им е за целия славянски свят. Затова не е изненада, че първата монета с техните изображения се появява в Словакия. На българите тя е слабо известна.

Монетата е с емисионната година 1941. Има стойност 20 словашки крони. Направена е от сребро. Тежи 15 грама. Диаметърът е 31 милиметра. Отсечена е в монетния двор на град Кремница. Тиражирана е в 2 434 000 екземпляра. Била е в обращение от 6.X.1941 г. до 31.XII.1947 г. След това е извадена от парична циркулация и претопена. Само случайността е запазила някои екземпляри, превърнали се не само в нумизматична рядкост, но и в ценен исторически документ. Св. св. Кирил и Методий са изобразени в цял ръст като канонизирани светци. Въпреки

то на славянската писменост. Точно това се изразява с цифровото означение „863-1963“, въпреки че монетите се отсичат през 1965 г. Първите български кирилометодиевски монети са серия от четири монети. Монетите от 2 и 5 лева са от сребро, а от 10 и 20 лева са златни. Имат еднакъв сюжет. Върху едната страна те представят Св. св. Кирил и Методий в цял ръст. Облечени са в дълги монашески дрехи. Св. Кирил държи в ръце развит пергаментов свитък. Св. Методий е с пергаментово руло в едната ръка и перо за писане в другата. В кръг около двете фигури е посвещаващият надпис (обр. 2).

Св. св. Кирил и Методий, издигнат пред библиотеката.

Тази група монети, представлящи фигуралните изображения на Св. св. Кирил и Методий, се отличава с прецизния си сюжетен изказ. Разказът е изчистен до лаконизъм и повишава комуникацията със зрителя. Отделните сюжетни елементи са в безупречна композиция. Гравьорите са вложили умение и любов в моделировката на фигурите. Създали са впечатляваща металопластика (обр. 4).

Според сюжета има още една група монети. В нея се включват монетите от разгледаната емисия 1965 г. Върху лицевата си страна те носят своеобразно означение, което в българската символна система се свързва единствено със Св. св. Кирил и Методий. Това е многозначното и експресивно „АВВ“ – първите три букви от кирилската азбука (обр. 5).

Същият символ в друг сюжетен вариант (на фона на плетеница от славянски букви) се появява през 1993 г. Монетата е на стойност пет хиляди лева и е от злато. Велико-

Обр. 7

Обр. 1

Обр. 2

Обр. 1

миниатюрната гравировка лицата им носят характерните за всеки поотделно особености. Св. Методий е в епископско облекло. В ръце държи евангелие. А св. Кирил е в монашески дрехи и гологлав. С двоен кръст на дълга дръжка е в десницата, а в другата ръка – щит.

Лентата под краката представлява интересен символ. Може да се възприеме като граница във времето между езичеството и християнството. Над нея са светците, а от двете им страни – силуетите на храмови сгради. Върху купола на ротондата има кръст, който означава християнското култово предназначение на сградата.

Под условната граница в хоризонтално положение е гравирани стилизирана човешка фигура. Тя е с маска на лицето. Стилизицията и характерът на нейното изображение позволяват да се оприличи на езически свещенослужител. Фигурата така е композирана, сякаш е затисната, т.е. да показва, че езичеството е останало в миналото (обр. 1).

България на свой ред отсича монети, посветени на Св. св. Кирил и Методий и най-значимото в тяхното дело – азбуката. Монетите са юбилейни. Ознаменуват 1100-годишнината от създаване-

лепна идея до момента, докато не си погледнал опакоето. Навярно за да балансираме европейското си поведение, тук властва латиницата. Сред 12-те звезди на Европейския съюз се мъдри недвусмисленият надпис „Ecu“ и потвърждението „Republic of Bulgaria“. Необходим ли е коментар?

Още една монета. Тя е медноникеловата двулева, посветена на 1300 – годишнината на българската държава. Излиза през 1984 г., но е с юбилейната емисионна година 1981. Тя представя двете азбуки – глаголицата и кирилицата. С тях е изпълнено цялото монетно поле и възбужда асоциацията за обемността и значимостта на епохалното събитие (обр. 3).

В сюжета на всички монети могат да се разчетат още редица други идеи, да се почерпи интересна информация за идейните и духовни ценности на народите, създали тези паметници на малката художествена металопластика – каквито по същество са монетите. Едновременно с това монетите са своеобразен художествен летопис, но и знак на признателност към името и делото на Св. св. Кирил и Методий.

Ст.н.с. д-р Христо Харитонов е директор на Регионалния исторически музей във Велико Търново. Снимки: Александър Чохаджиев.

Обр. 3

Обр. 4

Отново техните ликови се появяват върху сребърната монета от 5 лева през 1978 г. С нея се ознаменува 100-годишнината от основаването на Националната библиотека, именувана на създателите на славянската писменост. На фона на сградата на преден план е гравирани паметникът на

Славянско дружество

„Акад. Дмитрий Лихачов“
в Смолян

През 2003 г. в Смолян е създадено Славянско дружество „Академик Дмитрий Лихачов“. Негов почетен председател е професор Димитър Филипов, а председател – дейният краевед Коста Куклев. В зала „Орфей“ журналистката Калина Канева – автор на книгата „Симетрия на времето“, разказа за срещи и разговори на именития учен-българофил с видни български учени и лични спомени за неговите посещения в България. Фотоизложба по темата бе показана и в читалище „Светлина“ на село Момчиловци. Писателят Светозар Казанджиев разказа за впечатленията на Лихачов от Смолян и фолклорното училище в Широка лъка.

Снимки: Борис Янев

На срещата в зала „Орфей“ (отдясно наляво):
Калина Канева, проф. Димитър Филипов и Коста Куклев.

Новопостроеният параклис
„Въздвижение на Честния кръст Господен“ в Смолян

ГРАЖДАНСКИ ИНИЦИАТИВЕН КОМИТЕТ
ЗА ЧЕСТВАНЕ НА 100-ГОДИШНИНАТА
ОТ РОЖДЕНИЕТО
НА АКАД. ДМИТРИЙ ЛИХАЧОВ

На 28 ноември 2006 г. се закръгля първото столетие от рождението на големия учен, хуманист, общественик и драгоценен приятел на България.

В Санкт Петербург преди три години е основана фондация „Леннаучфильм“ засне документален филм „Векът на Лихачов“ с участието на български учени и публицисти. Подготвят се за печат издания с избрани статии по славистика и българистика, сборници със спомени, албуми със снимки и автографи. Предлагаме своевременно да бъде съставен **Национален организационен комитет** под високия патронаж на Президента на Република България Георги Първанов.

Инициативата е подкрепена от 91 български и чуждестранни културни дейтели от София, Велико Търново, Шумен, Габрово и Смолян.

Книгата „Св. Кирил – АБВ на Ренесанса“ на Владимир Топенчаров е издадена първо на френски език в Париж по повод 1100-годишнината на славянския първоучител. Нейното българско издание е оформено от художника Иван Кюсев. Понастоящем предлагаме образци от нейното оформление.

Факсимиле от най-стария запазен препис на трактата „О писменех“ в Иван-Александровия сборник (1348) с годината на създаването на старобългарската азбука

ВЪЛЧТАЖЕ
ЎСЪЗДАННА
ВЪСЪСЪГОНДРА
Ѓ Т Ѓ Г

Девиза на Европейския съюз преведе на български език д-р Николай Сиклунов, съученик на Петър Динев

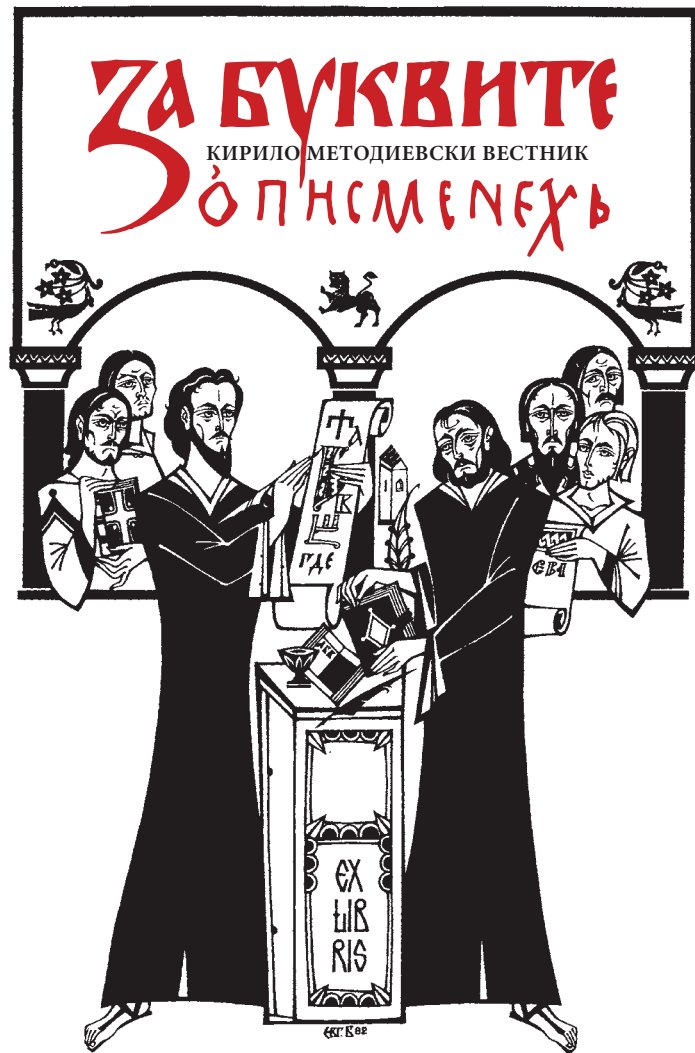

Броят е приключен редакционно на 2 май – кончината на княз Борис I (Борисовден)

Кирилица
Скулптор Иван Колев

Изправяйте като четете и благославяйте, а не кълнете!

ISSN 1312 – 3785

Бр. 20/април – май 2005 г.

Броят се посвещава на 1120-годишнината от кончината на славянския първоучител Методий и присъединяването на България към Европейския съюз

През май 1979 г. Съюзът на българските журналисти въз основа на рубриката „Българистика и българисти“ на седмичника за политика и култура „Ангени“ издаде началния брой на Кирило-Методиевския вестник „За буквите – О писменех“. Това съвпадна с полета на първия български космонавт Георги Иванов. На борда на космическия кораб „Союз-33“ имаше препис на страница от творбата на Черноризец Храбър – като продължение на „Изповедание на правата вяра“, диктувано от Свети Кирил на негови ученици в Рим преди кончината му, направен от художника Евгений Босацки. По такъв начин Храбровият трактат стана название на единственото по рода си издание като пример на научна публицистика. Тогаво спонтанно бе съставен международен редакционен комитет от именити учени, писатели, публицисти и художници.

Главата, ескибрисът и цялостното художествено оформление на изданието от 1 до 16 брой са дело на Евгений Босацки.

Издатели на вестника бяха също Националният дарителски фонд „13 века България“ (бр. 16 и 17) и Български зелен кръст ООД (бр. 18), а в периода от 1993 до 2004 г. периодични страници поместваха в „Аз-Буки“, в „Дума“, в „Земя“, в „Дневен Труд“, приложение „Храбър“ – Габрово и сп. „На всички“ в Средното училище „Св. св. Кирил и Методий“ – София.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател
СТОЯН ДЕНЧЕВ

БОЖИДАР ДИМИТРОВ, КАЛИНА КАНЕВА, МАРИЯ МЛАДЕНОВА,
ПЕТЪР ПАРИЖКОВ, ИРЕНА ПЕТЕВА,
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ (редактор-съставител), ПЕТКО ТОТЕВ

Художник КАЛИН НИКОЛОВ

Графично оформление КИРИЛ ИВАНОВ

Работен екип

Стефан Власев, Рафие Демирева, Събина Ефтимова, Мая Иванова,
Румен Йонков, Ваня Георгиева, Силвия Изова, Станислав Пеев,
Добри Бояджиев, Димитър Мехомийски, Лъчезар Цонков

Електронният вариант на изданието е на адрес:
www.svubit.org

Позоваването на публикации от изданието изисква точно посочване на заглавието, автора, броя и годината. Приемат се за печат текстове в размер до 5400 знака на дискета и разпечатка със съответната илюстрация (цветна и черно-бяла на компактдиск), с портрет и адрес на автора. Ръкописи не се връщат. Изданието има общокултурен характер и авторите трябва да избягват политически оценки и внушения.

Издател

СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ
ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ
Бул. Цариградско шосе № 119
1784 София, тел./факс 971 80 69, 970 85 88
e-mail: kbd_college@yahoo.com

Броят излиза с подкрепата на Националния център за музеи,
галерии и изобразително изкуство
при Министерството на културата и туризма

Печатница

ДЕМАКС

Директор инж. ПЕТЪР КЪНЕВ

Асеманиево евангелие

Асеманиевото евангелие е паметник на старобългарската писменост от втората половина на Х или началото на XI век. Писано с обла глаголица с приписки на кирилица и украсено с оригинални цветни заставки и инициали. Произхожда от югозападните краища на българската говорна област. По съдържание представлява изборно евангелие, чийто текст стои най-близо до предполагаемия Кирило-Методиев превод. В месецослова са отбелязани празничните дни на Кирил Философ (14 февруари), Методий (6 април) и Климент Охридски (27 юли). Намерено в Ерусалим от Йосиф Асемани. Съхранява се във Ватиканската апостолическа библиотека – Cod. Slav.-3. Научно издание осъществиха Вера Иванова-Мавродинова и Аксиния Джурова през 1981 г.

Методиос

Автограф на Моравския архиепископ Методий от времето на неговото заточение след съда в гр. Регенсбург (870-873)

Бидейки всички за всички

Житие на нашия блажен отец и учител Методий

Поради дявола по всички пътища изпаднаше в много напасти: по пустините – между разбойници, по морето – между бурни вълни, по реките – между внезапни подводни скали, за да се събдне с него апостолското слово: „Беди от разбойници, беди в морето, беди в реките, беди от лъжлив братя, в трудове и скитане, много пъти в бедния, много пъти в глад и жажда“, както и другите скърби, които апостолат споменава.

После, когато напусна всички шум и възложи на Бога скрътта си, предварително като постави от своите ученици дванадесет свещеници, големи скорписци, за шест месеца – като почна от месец март, та до двадесет и шестия ден от месец октомври, върже преведе от гръцки на славянски език всички книги – всички изцяло освен Макавен.

А след като привърши, отдаде достойна хвала и слава на Бога, който дава такава благодат и съдействие. И със своя канц, като избърши светото тайно възношение (т. е. светата литургия), отслужи помен на свети Динитра.

Само Псалтира и Евангелието с Апостола и с избрани църковни служби по-преди бе превел с Философа. Тогава преведе и Моноканона, сиреч законоправила, и отеческите книги (т. е. Патерика).

Когато маджарският крал дойде в дунавските страни, Методий пожела да го види. Макар че някоя говореха и нислеха, че няма да се отърве тъй лесно, Методий отиде при него. И той го прие с радост тъй почестно и славно, както подобава на господар. А след като беседва с него, както прилича на такива двамата мъже да се разговарят, и като го прегърна и разцелува, кралят го отпусна с големи дарове, като му каза: „Честити отче, винаги ме споменавай в светите си молитви!“

След като отхвърли така всички обвинения от вси страни и запуши устата на многодумците, Методий завърши живота си и уварои варата, очаквайки венца на праведния. И понеже стана любовник на Бога, заедно така му угаждаше, започна да наближава време да приеме покой за страданията и отплата за многото трудове. Тогава учениците му го запитаха, казвайки:

– Отче и учителю честити, кого от учениците си нислиш да поставиш за преник на учението си?

А той им посочи одного от по-известните си ученици, именуван Горазд, казвайки:

– Този е свободен мъж от вашата земя, запознат е добре с латинските книги и е правоверен. Нека бъде с него Божията воля и вашата любов, както и ноята!

Дойде Цветница, и се събраха всичките люде, и той отиде в църквата. И изнеошля, като поръча да благословят по-скоро царя, княза, духовенството и всички люде, той рече: „Чедо, вардете ме до третия ден!“

И тъй стана. Като се разсънваше на третия ден, прочее, каза: „Господи, предаван си душата в твоите ръце!“

В ръцете на йеренте той почина в шестия ден от месец април, третия индикт, в 897 г. от сътворението на целия свят (885 г.).

Като го поставиха в ковчег и като му сториха достойна почит, неговите ученици отслужиха на латински, гръцки и славянски църковна служба за погребение и го положиха в съборната църква. И се причисли към своите отци, патриарси, пророци, апостоли, учители и мъченици.

Когато пък се събра безчислено множество народ, съпроводиха го със свещи, плачейки за добрия учител и пастор: мъже и жени, малки и големи, богати и бедни, господари и слуги, вдовници и сираци, чужденци и түземци, недъгави и здрави – всички съпроводиха този, който беше всичко на всичките, за да спаси всичките.

Климент Охридски,
IX в.